



ONS VOEDSELLANDSCHAP

Integrale gebiedsontwikkeling in de Eemvallei

SAMEN VERANTWOORDELIJK VOOR ONS VOEDSELLANDSCHAP



ONS voedsellandschap

COLOFON

Dit gebiedsplan is onderdeel van het project Integrale Regionale Voedselstrategie (iRVS). Het project is gefinancierd met middelen uit het Europese Landbouwfonds en als subsidieproject gegund aan deze groep initiatiefnemers door de RVO.

Uitgevoerd door: Bram Wendel, Jan Huijgen en Marion Kemper

Vormgeving: Bram Wendel. BoerenBos, teamlid iRVS.

Datum: December 2024



Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert in zijn
platteland

INHOUD

6 DE 14 BOEREN & HET GEBIED

De oorsprong van de Eemvallei	7
iRVS Eemvallei	10
De viertien boeren binnen iRVS Eemvallei	12

15 De boerenplannen nu en straks

Van Boerenbanner tot boerenplan	16
De Boerenbomen	18
Samen groei vormgeven	20
Overeenkomsten in het gebied	22
Voedsellandschap in het gebied	25
Lokale productverkoop	26
Burgerparticipatiemodel	28
Begeleidingsprogramma boeren	30
Gestapelde beloningsvormen	32
impact op de boerenbedrijven en hun landschap	34

36 Conclusie en vervolg

Conclusie	37
Mogelijk vervolg	38

40 Bijlage

62 Slotwoord

INLEIDING

Het project Samenwerken aan groen-economisch herstel in de Eemvallei richt zich op het verduurzamen van de landbouw in deze regio, met nadruk op integrale regionale voedselsystemen. De Eemvallei kenmerkt zich door een rijke agrarische geschiedenis, maar ook door de uitdagingen die de moderne landbouw met zich meebrengt, zoals bodemdegradatie, afnemende biodiversiteit en de druk van klimaatverandering. Binnen dit project wordt geprobeerd een duurzame en circulaire landbouwpraktijk te ontwikkelen die de ecologische, economische en maatschappelijke uitdagingen van de regio aanpakt. Door nauw samen te werken met boeren, burgers en andere belanghebbenden wordt een veerkrachtiger landbouwsysteem gecreëerd dat bijdraagt aan zowel de lokale economie als het herstel van natuurwaarden in het gebied.

De regio Eemvallei biedt een unieke kans om verschillende agro-ecologische initiatieven te testen en te implementeren. Met het oog op de transitie naar een duurzamer landbouwsysteem, wil dit project de samenwerking tussen landbouwers versterken en inzetten op de ontwikkeling van een voedsellandschap waarin natuurlijke processen en kringlopen centraal staan. De Eemvallei wordt gezien als een modelregio, waar zowel natuurherstel als economische kansen worden geboden voor de landbouwers die het landschap onderhouden.

DOELSTELLING

De hoofddoelstelling van het project is het creëren van een duurzaam voedsellandschap in de Eemvallei, waarbij landbouwers niet alleen hun bedrijfsvoering verduurzamen, maar ook actief bijdragen aan natuurherstel en biodiversiteitsbevordering. Dit wordt bereikt door het ontwikkelen van circulaire landbouwpraktijken, het optimaliseren van de korte keten en het versterken van de samenwerking tussen boeren, lokale overheden en andere maatschappelijke partners. Het project beoogt concrete veranderingen in de manier waarop voedsel wordt geproduceerd, geconsumeerd en verwerkt in de regio, met een duidelijke focus op duurzaamheid en maatschappelijke betrokkenheid.

Daarnaast is het project gericht op het verbeteren van het verdienmodel voor boeren door de ontwikkeling van innovatieve businessmodellen die zowel ecologische als economische voordelen opleveren. Dit omvat onder andere het versterken van de korte keten door lokale afzet van producten, het verhogen van de bodemvruchtbaarheid, het verbeteren van de waterhuishouding en het verlagen van de ecologische voetafdruk van de landbouw. Door deze maatregelen wil het project bijdragen aan het versterken van de regio als een voorbeeld van duurzame en veerkrachtige landbouw, met een directe positieve impact op zowel de natuur als de lokale gemeenschap.



1

DE 14 BOEREN & HET GEBIED

DE OORSPRONG VAN DE EEMVALLEI

1. Oorsprong van het Eemlandschap

De geschiedenis van de Eemvallei gaat duizenden jaren terug. In de voorlaatste ijstijd vormde een gletsjer de Vallei tussen de stuwwallen van de Utrechtse Heuvelrug, het Gooi en de Veluwe. Door slechte afwatering ontstond een uitgestrekt moerasgebied: het Eemmoeras. Noordelijk daarvan lag het Almere – een binnenmeer met wisselende vormen van water, moeras en land. In deze dynamiek dreven zogenaamde ‘kraggen’, stukken los veen. Dit landschap strekte zich tot diep in de Vallei uit.

Vanaf de 12e eeuw veranderde het Almere door stormvloed in de Zuiderzee. Daardoor verbeterde de afwatering, en konden de eerste gronden langs de randen worden ontgonnen. Dit grensgebied tussen land en water werd ‘maatland’ genoemd. Namen als Amersfoort, Amerongen, Arkemheen en Meendijk herinneren aan deze oorsprong. De Eem werd geleidelijk een herkenbare waterloop richting de Zuiderzee. In de 17e eeuw werd het traject tussen Amersfoort en Baarn gegraven tot rivier – onder andere voor de bieruitvoer uit Amersfoort. Voor het beheer werd het Heemraadschap van de Eem opgericht.

In de stad Amersfoort kwam al het water uit de zuidelijke Vallei samen. De stad kon water tegenhouden of doorlaten, wat leidde tot machtsverhoudingen tussen stad en omliggende polders. Bij stormvloed kon de stad bewust water omleiden naar de Bunschoter polder, ook als die zelf beschermd was. Deze praktijk leidde tot spanningen in de regio – een voorloper van het huidige waterbeheer. Tegenwoordig regelt een stuw bij Amersfoort deze functies.



De kaart van Nederland in de 7e eeuw: Van Eemmoeras tot Valleikanaal, waar Amersfoort uitmondde in een waterrijk Almere, de loop van de Eem voor de ontginning.

De Vallei had haar zwakke plekken. In de 16e eeuw verstoorde turfwinning rond Veenendaal de natuurlijke waterscheiding, wat bijdroeg aan wateroverlast in Eemland. Herhaaldelijke dijkdoorbraken leidden in 1652 tot de aanleg van de Slaperdijk om water uit Gelderland te keren. Toch bleef de Grebbedijk kwetsbaar. Pas met de aanleg van het Valleikanaal in 1948 werd de waterbeheersing structureel verbeterd. De laatste grote overstroming in 1916 leidde tot de Afsluitdijk en een beheersbaar IJsselmeerpeil. Toch blijft het moeras-DNA van de regio voelbaar: bij hevige regen vormen zich nog steeds tijdelijke moeraszones, bijvoorbeeld in het Binnenveld en langs het Valleikanaal.

2. De vroege ontginningen en voedselproductie

Vanaf de 12e eeuw vonden systematische ontginningen plaats, waarmee het polderlandschap van het Eemland ontstond. De natuurlijke afwatering via beken en de Eem vormde de basis. De naam Amersfoort verwijst naar de oude voorde door de Eem – de oversteekplaats in de rivier. Bestuurders, kloosters, boeren en vermogende burgers werkten samen om het gebied productief te maken.

Historici zoals Margriet Mijnsen-Dutilh en Willem Ruizendaal beschrijven hoe deze vroege cultuurlandschappen ontstonden. In zijn kaartenreeks 'Trots op ons Eemlandschap' toont Ruizendaal de ontwikkeling van de gronden, sloten, nederzettingen en polderstructuren. Deze bronnen bieden waardevolle aanknopingspunten om het landschap ook vandaag weer betekenis te geven. De ontginningen legden de basis voor regionale voedselproductie: varkensmarkten, boerenmarkten en lokale afzet ontstonden, waarmee de directe verbinding tussen boer en burger werd versterkt.

3. Ruilverkaveling en landbouwmodernisering (vanaf 1950)

Na de Tweede Wereldoorlog kreeg de landbouw in Nederland een nieuwe impuls. De ruilverkaveling bracht structuur in het landschap: sloten werden rechtgetrokken, percelen samengevoegd en ontsluitingswegen aangelegd. Ook aan weerszijden van de Eem veranderde het landschap. In sommige gebieden, zoals Arkemheen, bleef de verkaveling beperkt – waardoor het karakteristieke open landschap daar behouden bleef.

De ruilverkaveling diende niet alleen de landbouw, maar ook het waterbeheer. In deze periode ontstonden regionale zuivelfabrieken in Bunschoten, Hoogland, Nijkerk en omliggende dorpen. De efficiëntie van de voedselproductie werd vergroot, en de eerste stappen naar de moderne landbouwketen werden gezet. De verkaveling was een gezamenlijke verantwoordelijkheid: boeren, waterschappen, kadaster en bestuurders trokken samen op. Boeken als 'Beeld van Eemland' van E. Heupers geven een mooi tijdsbeeld van de boerencultuur in deze periode.

4. Landinrichting en scheiding tussen landbouw en natuur (1980–2000)

Met de Europese landbouwmodernisering (Mansholt-beleid) verschoof de landbouw definitief naar grootschalige productie. Boeren verhuisden vanuit de dorpen naar moderne erven in het buitengebied. Landinrichting kreeg vorm met duidelijke functiescheiding: landbouw hier, natuur daar. Natuurgebieden werden overgedragen aan terreinbeherende organisaties zoals Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en provinciale landschappen.

De focus lag op grotere bedrijven en maximale efficiëntie. Het boek 'Landinrichting Eemland' beschrijft hoe de landbouw werd gemoderniseerd, met melkproductie als belangrijkste pijler. Tegelijkertijd

was het opnieuw een gezamenlijk proces – met boeren, burgers en overheden die samen het landschap herinrichtten. Maar het resulteerde ook in scheiding tussen functies en verlies van integrale verbindingen in het landschap.

5. Van multifunctionele landbouw naar gebiedsontwikkeling

Rond de eeuwwisseling begon een nieuwe beweging. Boeren zochten opnieuw verbinding met hun omgeving en breidden hun functies uit. In 1999 werd de Agrarische Natuurvereniging Ark & Eemland opgericht. In 2004 verscheen het boek 'Trots op ons Eemland', waarin het herstel van verbinding tussen boer, burger en natuur centraal stond. Inmiddels is dit uitgegroeid tot het Collectief Eemland, dat in 2024 haar 25-jarig bestaan viert en behoort tot de top drie weidevogelgebieden van Nederland.

De multifunctionele landbouw kreeg steeds meer vorm. Boeren gingen aan de slag met educatie, zorg, streekproducten, landschapsbeheer

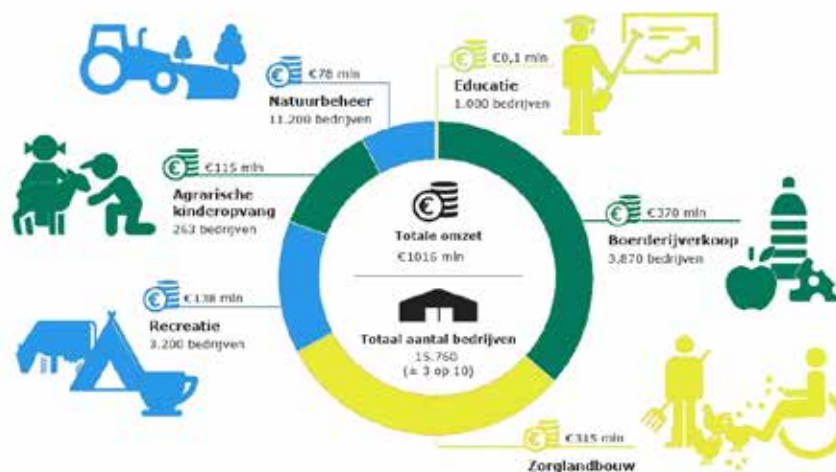
en directe afzet. Inmiddels heeft 60 tot 70% van de bedrijven één of meerdere maatschappelijke functies geïntegreerd in hun bedrijfsvoering. Deze ontwikkeling luidde een nieuwe fase in: landbouw niet alleen als producent, maar als drager van landschap en gemeenschap.

Vandaag vraagt de maatschappelijke context om een volgende stap. Klimaat, bodem, water, biodiversiteit en voedselzekerheid vragen om een nieuw evenwicht. De huidige tijd vraagt om gebiedsgerichte ontwikkeling waarin landbouw, natuur en samenleving opnieuw worden verbonden – met de kracht van het gebied zelf als uitgangspunt.

Voorzetten voor deze aanpak liggen klaar: de Amersfoortse Voedsellente, het van het VELD manifest, het iRVS-traject Eemvallei en nieuwe verbindingen via kennis- en praktijknetwerken. De geschiedenis van de Eemvallei leert dat verandering altijd begint op het erf, in het landschap en tussen mensen. Ook nu ligt daar de sleutel voor de toekomst.

Multifunctionele landbouw in Nederland

Omzet per activiteit in de multifunctionele landbouw in 2020



Omzet van multifunctionele landbouw in de verschillende categorieën: natuurbeheer, educatie, verkoop, zorg en recreatie. Bron: LTO Nederland

IRVS EEMVALLEI

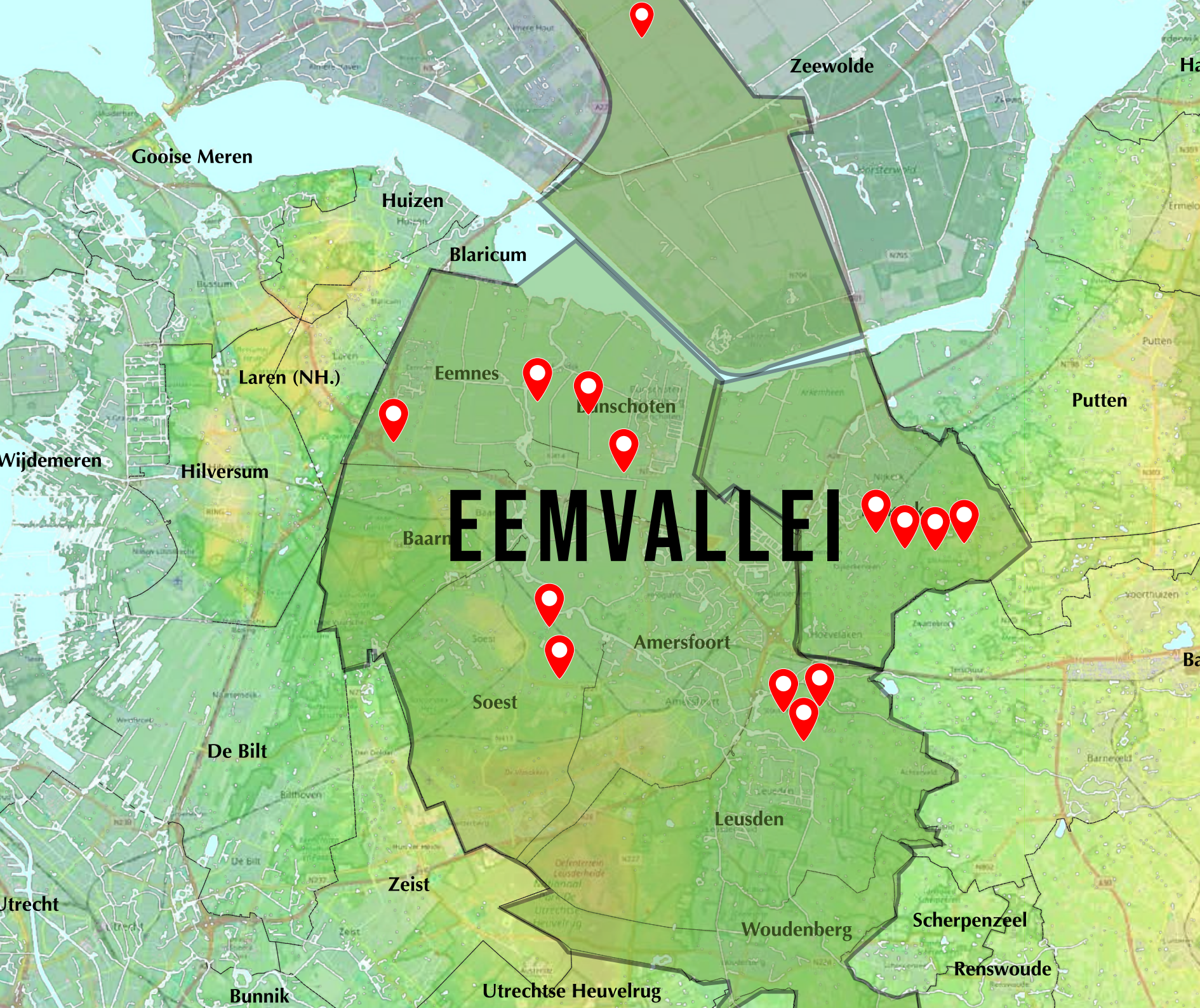
In de Eemvallei werken veertien boeren aan een gebiedsgerichte voedseltransitie. Vanuit het traject voor een integrale Regionale Voedselstrategie (iRVS) is een beweging ontstaan waarin boeren samen met burgers, ondernemers en bestuurders verantwoordelijkheid nemen voor een gezond landschap en een veerkrachtig voedselsysteem. De betrokken boeren zijn afkomstig uit de Vallei-regio, het Eemgebied en de uitloop van de Eem in de Flevopolder. Hun gedeelde ambitie: 30% van het voedsel uit de eigen regio halen en tegelijk bouwen aan een landbouwmodel waarin de maatschappelijke waarde van het boerenbedrijf centraal staat.

Het proces is gestart vanuit de behoefte van boeren om vanuit eigen kracht, kennis en praktijkervaring vorm te geven aan hun toekomst. Er is niet gewerkt vanuit een blauwdruk, maar vanuit het erf, het gesprek en het netwerk. Door middel van de BoerenBoom, de BoerenBanner en het BoerenPlan is per bedrijf zichtbaar gemaakt waar het staat, welke functies het nu al vervult en welke ontwikkelrichtingen mogelijk zijn. Dit leidde tot plannen waarin productie wordt gecombineerd met natuurbeheer, agroforestry, directe afzet, educatie, zorg en recreatie.

De kracht van het proces zit in het collectieve leren en het delen van ervaringen. Tijdens de sessies gaven boeren aan hoe waardevol het is om tijd te nemen voor uitwisseling, herkenning en inspiratie. Door elkaars plannen te zien en te bespreken, ontstond een stevig netwerk van ervaringsdeskundigen. Tegelijkertijd groeit ook buiten de groep de belangstelling: inmiddels hebben zich meerdere nieuwe boeren gemeld die willen aansluiten bij het proces.

Het gebiedsproces Eemvallei is geen project met een eindpunt, maar een beweging in ontwikkeling. De eerste fase heeft richting, instrumenten en vertrouwen gebracht. De volgende stap is het versterken van samenwerking, het uitbreiden van afzet via verslokalen en het verbinden van boeren met burgers en ketenpartners. De Eemvallei laat zien dat de voedseltransitie niet van bovenaf hoeft te komen, maar juist ontstaat op het erf, tussen mensen, in het landschap zelf.





Gooise Meren

Zeewolde

Huizen

Blaricum

Laren (NH.)

Eemnes

Linschoten

Putten

Wijdmeren

Hilversum

EEMVALLEI

Baarn

Amersfoort

Soest

De Bilt

Zeist

Leusden

Woudenberg

Scherpenzeel

Renswoude

Utrecht

Bunnik

Utrechtse Heuvelrug

DE VEERTIEN BOEREN BINNEN IRVS EEMVALLEI

De veertien boeren van de Eemvallei vormen een diverse groep, variërend van biologische en biologisch-dynamische melkveehouders tot gangbare melkveehouders, met bedrijfsgroottes van 35 tot 180 melkkoeien. De groep omvat ook vleesveehouders, dubbeldoelbedrijven en tuinderijen. Veel van de bedrijven hebben al een mate van multifunctionaliteit, zoals zonnepanelen, zorginitiatieven, kippen en het houden van woelvarkens.



FAMILIE SCHAAP 3E GENERATIE

KNUFFEL KOE ENZO

1e: Wim en Lies Huijgen
2e: Laurens-Jan Schaaap en Annelies Schaaap-Huijgen
3e: Leenart van Houwerling en Lianne Houwerling-Schaaap

Sinds 2018 Knuffelkoe.nl

"Wij willen het image van de agrarische sector verbeteren door respect voor mens, dier en natuur centraal te stellen"

- 90 ha in gebruik waarvan 13 ha natuurgrasland
- 180 melkkoeien bestaande uit diverse rassen
- 85 Jongvee
- 22 alpacas

"Een rassen, een gemeenschappelijke naam voor een familie boerderij"

Zwerfland, Roodland, Musselbende, Brein Swin en Scandilwisch roudland.

Eemdijk

Scan mij voor meer over de boerderij www.knuffelkoe.nl



FAMILIE SELDENRIJK 5E GENERATIE

't Eemveld

1e: Pieter Seldenhuis
2e: Minke Seldenhuis
3e: Pieter Seldenhuis
4e: Minke Seldenhuis
5e: Pieter Seldenhuis

Sinds 1929 Eemveld
Sinds 2022 VOF 't Eemveld

Sinds kort zijn wij overgestapt naar Black Angus vleesvee.

Lokaal vlees, vol van smaak. Met aandacht voor natuur en milieu.

- 76 ha in gebruik
- 120 Black Angus bestaande uit moederdieren en 80 jongvee
- Vleesverkoop op de boerderij
- 160 zonnepanelen

Eemnes

Scan mij voor meer over de boerderij www.eemveld-angus.nl



FAMILIE HUIJGEN 3E GENERATIE

Eemlandhoeve

1e: Arnt en Lutz Huijgen
2e: Jan en Maaike Huijgen
3e: Lutz Goering-Huijgen

Sinds 1993 Eemlandhoeve

multifunctioneel:

- Zorg
- Recreatie
- Educatie
- Proefkask
- Vergaderen
- Ambachten

Lekker Lokaal eten in een groene oase, daar staan we voor.

Excursie: de grootste en breedste boer van Bunschoten.

- 23 ha natuur grasland
- 3 ha weiland met erf
- 13 ha moestuin
- 25 Blauwe d'Aquiline's 15 Jongvee
- 8 Jacobschape
- 100 eetbare groenten
- Eigen vleesverkoop en boerderijwinkel
- Educatie en vergaderen boerderijwinkel

Bunschoten

Scan mij voor meer over de boerderij www.eemlandhoeve.nl



FAMILIE VEDDER 4E GENERATIE

DERESHOEVE Fam. Vedder

Sinds 1996 na verkaveling de boerderij Dereshoeve

46 ha in gebruik waarvan 4 ha grasland

- 30 melkkoeien
- 8 schape
- 2 geiten en kippen
- Agrarische natuur behoud
- Bloemisterij aan huis

Wij willen "normaal" boeren op een gezinsbedrijf, passend in de omgeving met oog voor natuur en duurzaamheid. Met een inkomens uit bedrijf en toekomstgericht voor de opvolger

Bunschoten

Scan mij voor meer over de boerderij www.dereshoeve.nl



FAMILIE VAN VEELN

BURGER BOERDERIJ Oosterveld

Collectief van Burgerboeren Voedsaam

200 ha in gebruik waarvan 30 ha groente 140 ha natuur

70 melkkoeien
Melk en Zwaar Rood
Bont/Breukel
70 vleesvee
Rood/Breukel/Bont en
Bont/Breukel

9 Flevolandse schape

Winkel met eigen vlees en zuivel

1800 zonnepanelen, en 1 windmolen

Verwerking Biodode

1.000 m2 groentetuin, binnenkort 10.000 m2

Zeewolde

Scan mij voor meer over de boerderij www.burgerboerderij-oosterveld.nl

Gezamenlijk beheren ze bijna 850 hectare land, waarbij ze een breed scala aan landbouwpraktijken combineren, van melkproductie tot natuurbeheer en kleinschalige tuinbouw. De veertien boeren zijn verspreid over verschillende gemeenten en delen van de Eemvallei: van Nijkerk, Eemnes, Stoutenburg tot de Flevolandse Polder. Hierdoor vormen ze geen groep die namens het gehele gebied spreekt, maar ze opereren wel in hetzelfde geografische gebied, waarbij ze gezamenlijk stappen zetten om hun bedrijfsmodellen te verduurzamen en te verbeteren.



FAMILIE HILHORST 4E GENERATIE

De Catharina hoeve

De Catharinahoeve richt zich op natuur inclusieve melkveehouderij en is daarmee het decor waarbinnen mensen met gedragsproblemen of afstand tot de arbeidsmarkt kunnen wonen, werken, recreëren en deelnemen.

- 1e: Arie Hilhorst en Dorethe Hilhorst-van Eijden
- 2e: René Hilhorst en Cato Hilhorst-de Bruijn
- 3e: Arie en René Hilhorst
- 4e: toekomstig: Katrijn Hilhorst

- 26 ha in gebruik
- 0,5 ha ecologische erf
- 60 melkkoeien en 5 jongves
- 20 golden Topburger
- 2 therapy pony's
- dementiezorg & dagbesteding

De Catharinahoeve



Scan mij voor meer over de boerderij | www.aanhilhorst.nl



FAMILIE WANTENAAR 3E GENERATIE

1e: Pieter Wantenaar en Teunje Wantenaar-Hilhorst

- 2e: Cornelia Wantenaar en Mar Wantenaar-v.d. Bruijn
- 3e: Jeroen Wantenaar en Corine Wantenaar-van Stoutenburg
- 4e: Jeroen Wantenaar
- 5e: Jeroen Wantenaar

- 45 ha in gebruik
- 23 ha eigendom
- 0,5 ha agroforestry
- 33 melkkoeien en 12 jongves
- 90 kippen en 14 haren
- Opstart agroforestry
- Zorg dagbesteding
- Vergaderruimte en boerengolf
- CSA tuin 10,5 ha

Scan mij voor meer over de boerderij | www.hetlandbeert.nl



FAMILIE VAN ZANDBRINK 3E GEN.

1e: Willem en Griet van Zandbrink

- 2e: Bertus en Annie van Zandbrink
- 3e: Wim van Zandbrink en Thea van Zandbrink
- 4e: Jan van Zandbrink

- 64,5 ha in gebruik
- 43,5 ha eigendom
- 3,5 ha agroforestry
- 105 melkkoeien en 26 jongves
- 15 vleesvee
- 120 hooibomen
- 4 Varkens van: Smeets
- 180 kippen en 15 haren

Scan mij voor meer over de boerderij | www.boerderij@zandbrinkhagen.nl



FAMILIE OVERGOOR 4E GENERATIE

1e: Bernardus en Grietje Overgoor

- 2e: Gerbrinkus en Jans Overgoor - Verheij
- 3e: Anton en Rijk Overgoor - van Huijst
- 4e: Gerbrinkus en Altonale Overgoor - Voorburg

- 42 ha in gebruik
- 5 ha melk
- 33 ha grasland
- 4 ha natuurgrasland
- 40 melkkoeien en 36 jongves
- 2 vleesvee
- 23 Schapev. (haren)
- 2 varkens

Scan mij voor meer over de boerderij | www.pogpovergoor.nl



FAMILIE VAN DEN BRINK 1STE GEN.

1e: Willem en Corina van den Brink

- 2e: Gerbrinkus en Jans Overgoor - Verheij
- 3e: Anton en Rijk Overgoor - van Huijst
- 4e: Gerbrinkus en Altonale Overgoor - Voorburg

- 1000m2 in gebruik
- 1000m2 in gebruik
- 1000m2 in gebruik
- 1000m2 in gebruik
- 1000m2 in gebruik
- 1000m2 in gebruik
- 1000m2 in gebruik
- 1000m2 in gebruik

Scan mij voor meer over de boerderij | www.digroentplaats.nl

De motivatie om deel te nemen aan dit initiatief verschilt per boer: sommigen willen meer grip krijgen op hun bedrijfsvoering, anderen zoeken naar betere zichtbaarheid en eigenaarschap in hun ontwikkeling. Ondanks deze verschillende drijfveren werken zij samen aan het versterken van hun bestaansmodel, met focus op duurzaamheid, biodiversiteit en een toekomstbestendige landbouw.



FAMILIE VAN DIJK 1E GENERATIE

Van Dijk's Blauwe bessen

1e: Jan en Therese van Dijk
Het veld is in oktober 2021 aangelegd en 3500 struiken geplant.

- 10.000 m² intensief blauwe bessen
- Teelt blauwe bessen
- Verwerken tot jam, saus, sap en ijs
- 100% Lokale verkoop
- Blauwe bessen zijn smaakvol, gezond en bevatten veel anti-oxydanten.

Scan mij voor meer over de boerderij www.vandijkblauwebessen.nl



FAMILIE VOS 6E GENERATIE

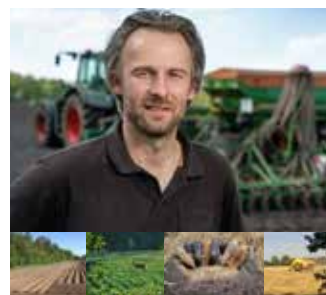
BOERDERIJ VOS

Op deze boerderij sinds 1893
Biologisch sinds 2005

- 12,5 ha in gebruik
- 12.000 bio leghennen
- Ras:
- 1000m² hoogstam boomgaard
- 5 schapen Hampshire Down en een paard
- Agrarisch natuurbeheer
Bomen, weidevogels en uilen
- 144 zonnepanelen
Energie neutraal in productie

We produceren biologisch, waarbij dierenwelzijn, natuur en milieu centraal staan. Het doel is om een gezond bedrijf te zijn waarbij we zo veel mogelijk met de natuur samenwerken.

Scan mij voor meer over de boerderij demoisteboodschapbio.nl/nl/Artikelen/566/



FAMILIE VAN LEEUWEN BOOMKAMP 4DE GEN.

Landgoed Slichtenhorst

Sinds 1917 op landgoed
Sinds 1977 focus akkerbouw

- 150 ha in gebruik
- 120 ha eigendom
- 30 ha pacht
- 16 ha bos(rand)
- Precisie akkerbouw
Aardappelen (soek), mais (soek), tarwe (soek), uilen (soek), divers (soek), suikerbieten (15 ha), spruiten (15 ha)
- Moestuin/Groente (1 ha)
hopelijk groei naar 3ha
- X Wolvarkens
Hengelt
Voor basonderhoud

Wij willen graag met een zo min mogelijk druk op de natuur goede en gezonde lokale producten produceren.

Met bewust telen gaan akkerbouw en natuur heel goed samen! Natuur- en bosbeheer zijn verweven tussen onze percelen.

Scan mij voor meer over de boerderij www.landgoedlichtenhorst.nl



FAMILIE LOZEMAN 4E GENERATIE

Lozeman

Sinds 1900 op de boerderij
sinds 2020 gestart met kinderdagverblijf

- 37 ha in gebruik
- waarvan 1,7 ha natuurbeheer
- 65 melkkoelen
- Mooi-Rijn-Joselieve en 30 jongvee
- Agrarische natuurbeheer
- Kinderdagverblijf

Wij willen een gezinsbedrijf zijn, die willen werken met oog voor dierenwelzijn en de natuur. We laten gezinnen en kinderen graag meekijken in de stal en op het land.

Scan mij voor meer over de boerderij www.boerdolf.nl

An aerial photograph of a rural landscape. A paved road curves through the center, intersecting with another road. The surrounding fields are lush green, with some areas showing distinct rows of crops. The overall tone is a deep, muted green, suggesting a natural and agricultural setting.

2

DE BOERENPLANNEN NU EN STRAKS

VAN BOERENBANNER TOT BOERENPLAN

In het proces van iRVS (Integrale Regionale Voedselsystemen) hebben de boeren gezamenlijk gewerkt aan de ontwikkeling van een boerenbanner, een visuele weergave van hun gezamenlijke doelen en visie. Deze banner vertegenwoordigt de waarden en ambities die ze als groep delen, maar ook hun diverse benaderingen van landbouw. Het proces van de banner heeft hen geholpen om hun collectieve identiteit en richting te verduidelijken, waardoor ze sterker en met meer focus richting de toekomst kunnen werken. Deze visuele en conceptuele basis vormt de fundamenteen waarop de boeren nu verder bouwen.

Door middel van BoerenBoom-gesprekken hebben de boeren vervolgens dieper inzicht gekregen in hun huidige situatie en toekomstvisie. In 16 thematische gesprekken werden ecologische en sociaal-economische thema's besproken, variërend van bodemgezondheid en biodiversiteit tot het verbeteren van de sociale en economische veerkracht van hun bedrijven. Deze gesprekken hielpen de boeren niet alleen om te begrijpen waar ze nu staan, maar ook waar ze naartoe willen. De resultaten van deze sessies zijn samengebracht in het boerenplan, waarin de boeren concreet beschrijven wat ze willen bereiken van 2025 tot 2028. Het plan geeft duidelijk aan welke stappen ze willen zetten om hun bedrijfsmodellen te verduurzamen en hun impact op de regio te vergroten.



BoerenBanner



BoerenBoom



BoerenPlan



BoerenCampagne



Weergave van negen van de boerenplannen die zijn ontwikkeld tijdens het IRVS Eemvallei project. Als meerjarenplan voor de boeren bedrijven.

DE BOERENBOMEN

Op de volgende pagina's zijn elf BoerenBomen gepresenteerd – een overzichtelijke visualisatie van waar boeren nu staan en waar ze naartoe willen op zestien thema's. Deze thema's variëren van ecologie (zoals biodiversiteit, bodem en water) tot sociale en economische aspecten zoals korte keten, educatie en gemeenschapsverbinding. De BoerenBoom biedt in één oogopslag inzicht in de ontwikkelrichting van elk bedrijf en geeft richting aan gesprekken over bedrijfsontwikkeling en gebiedsopgaven.



Nu

Eemveld Angus

Straks



Nu

Het Derde Erf

Straks



Nu

Catharinahoeve

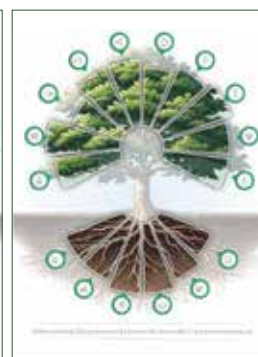
Nu

Oogst van Eigen Erf

Straks



Nu

Burgerboerderij Oosterwold

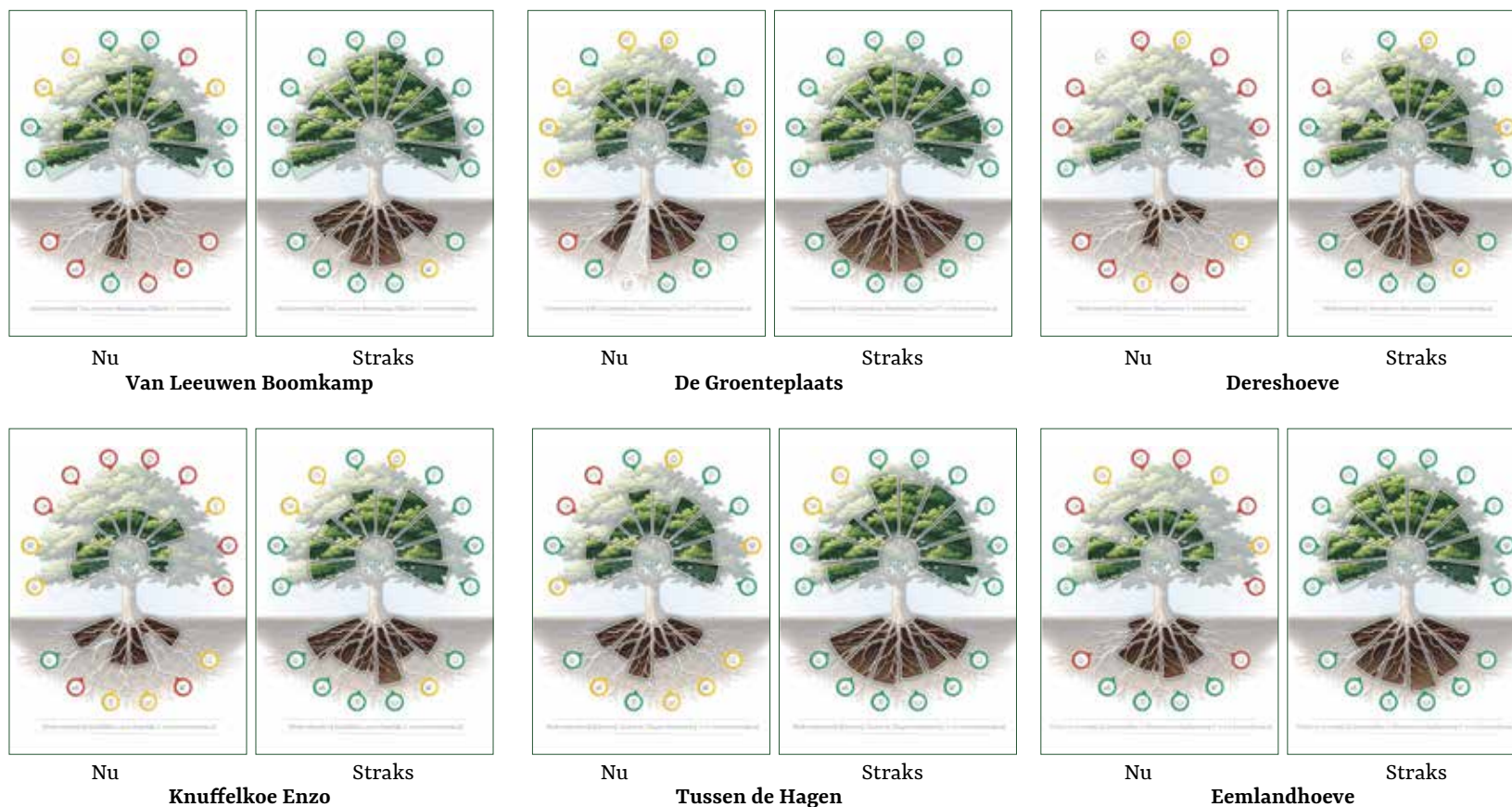
Straks



Straks

Catharinahoeve

Deze bundeling laat zien wat het voor het landschap betekent als 11 tot 14 boeren daadwerkelijk stappen zetten in deze richting. Samen geven de BoerenBomen een krachtig beeld van de collectieve beweging die gaande is in de Eemvallei. Voor verdiepende informatie per bedrijf zijn de volledige BoerenPlannen essentieel – daarin staan de achterliggende keuzes, doelen en vervolgstappen. Wat bij alle boeren duidelijk naar voren kwam: ecologische ontwikkeling is niet los te zien van een stevig sociaal-economisch fundament. Alleen wanneer de basis op het erf op orde is, kunnen boeren duurzaam bijdragen aan landschap, biodiversiteit en verbinding met de samenleving. De BoerenBoom vormt daarmee niet alleen een bedrijfstool, maar ook een gebiedsinstrument dat perspectief biedt op een gezamenlijke toekomst.



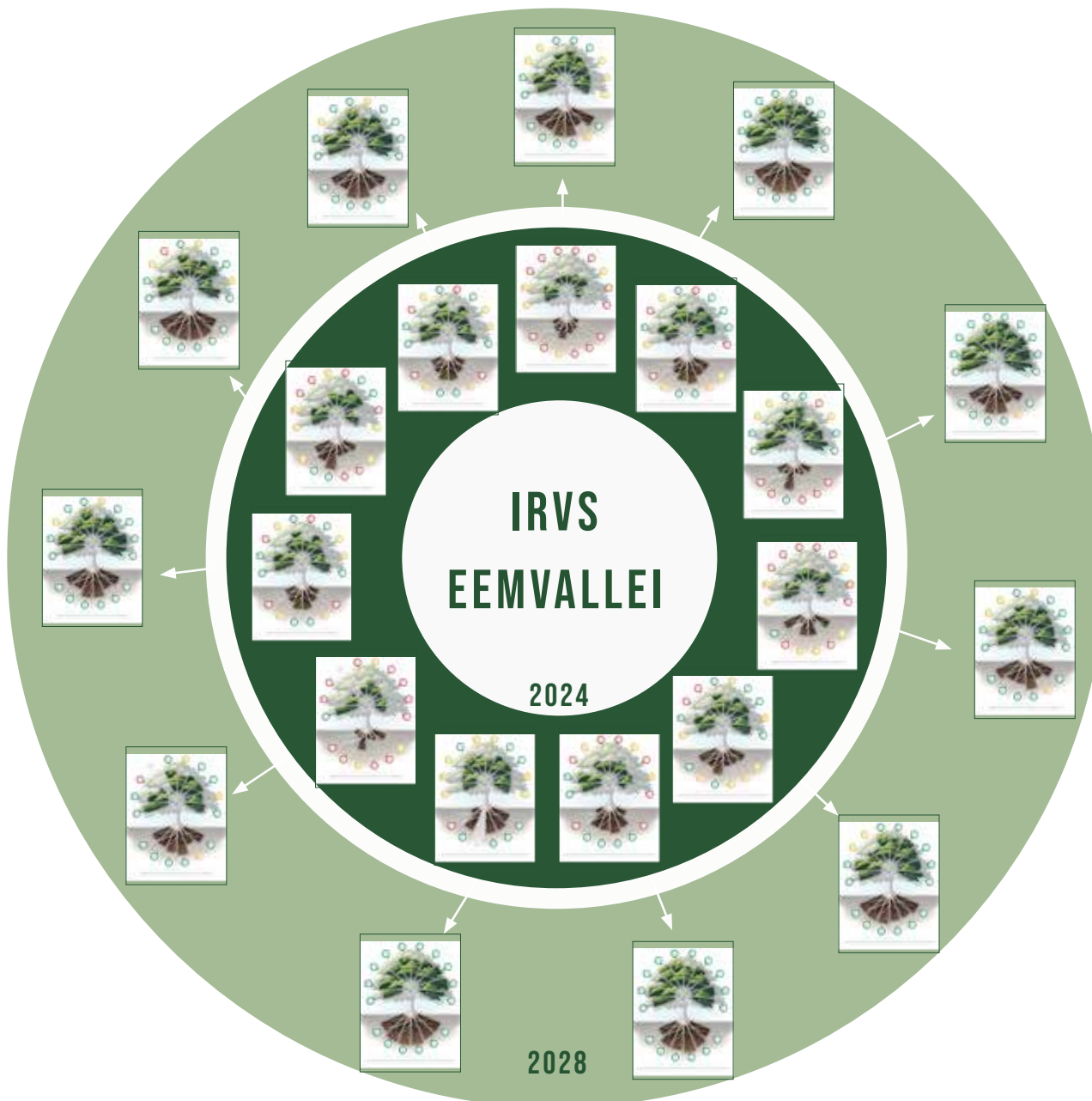
SAMEN GROEI VORMGEVEN

Binnen het programma iRVS Eemvallei is de BoerenBoom als een instrument gebruikt om boeren te ondersteunen bij het in kaart brengen van hun bedrijf op zestien themavelden, variërend van bodemgezondheid en biodiversiteit tot voedselidentiteit en boer-burgerverbinding. Deze visuele en thematische nulmeting vormde het vertrekpunt voor de ontwikkeling van een persoonlijk BoerenPlan per deelnemend bedrijf. In deze plannen vertaalden boeren hun ambities en uitdagingen naar concrete acties en ontwikkelstappen, zowel op korte als op lange termijn.

Opvallend is dat de boerenplannen grote overeenkomsten vertonen in thema's zoals bodemverbetering, biodiversiteit, korte ketens, directe verkoop en sociale verbinding met de omgeving. Tegelijkertijd tonen ze ook hun eigen focuspunten: de een richt zich op agroforestry en regeneratieve landbouw, de ander op verwerking, educatie of recreatie. Juist deze verschillen maken zichtbaar hoe elk bedrijf zijn eigen route volgt binnen een gezamenlijk raamwerk, waarbij eigenaarschap over het ontwikkelpad centraal staat.

De BoerenBoom en het bijbehorende BoerenPlan helpen boeren om structuur aan te brengen in hun bedrijfsontwikkeling en maken tegelijkertijd ontwikkelkansen bespreekbaar met anderen. Het instrument maakt zichtbaar waar individuele stappen samenvallen met collectieve lijnen, wat onderlinge samenwerking vergemakkelijkt. Door elkaars plannen te delen, ontstaat er herkenning, inspiratie én uitwisseling over thema's als gezamenlijke afzet, energievoorziening of kennisdeling.

Zo leidde het proces niet alleen tot individuele bedrijfsontwikkeling, maar ook tot het verkennen van gezamenlijke initiatieven zoals een mobiele kaasmakerij, een verslokaal met gedeelde afzet en ontmoetingsruimte, of samenwerking in marketing en productverwerking. Het BoerenPlan fungeert daarmee als basis voor collectieve innovatielijnen, waarbij bedrijvigheid zich ontwikkelt in samenhang met het grotere voedsellandschap van de regio.



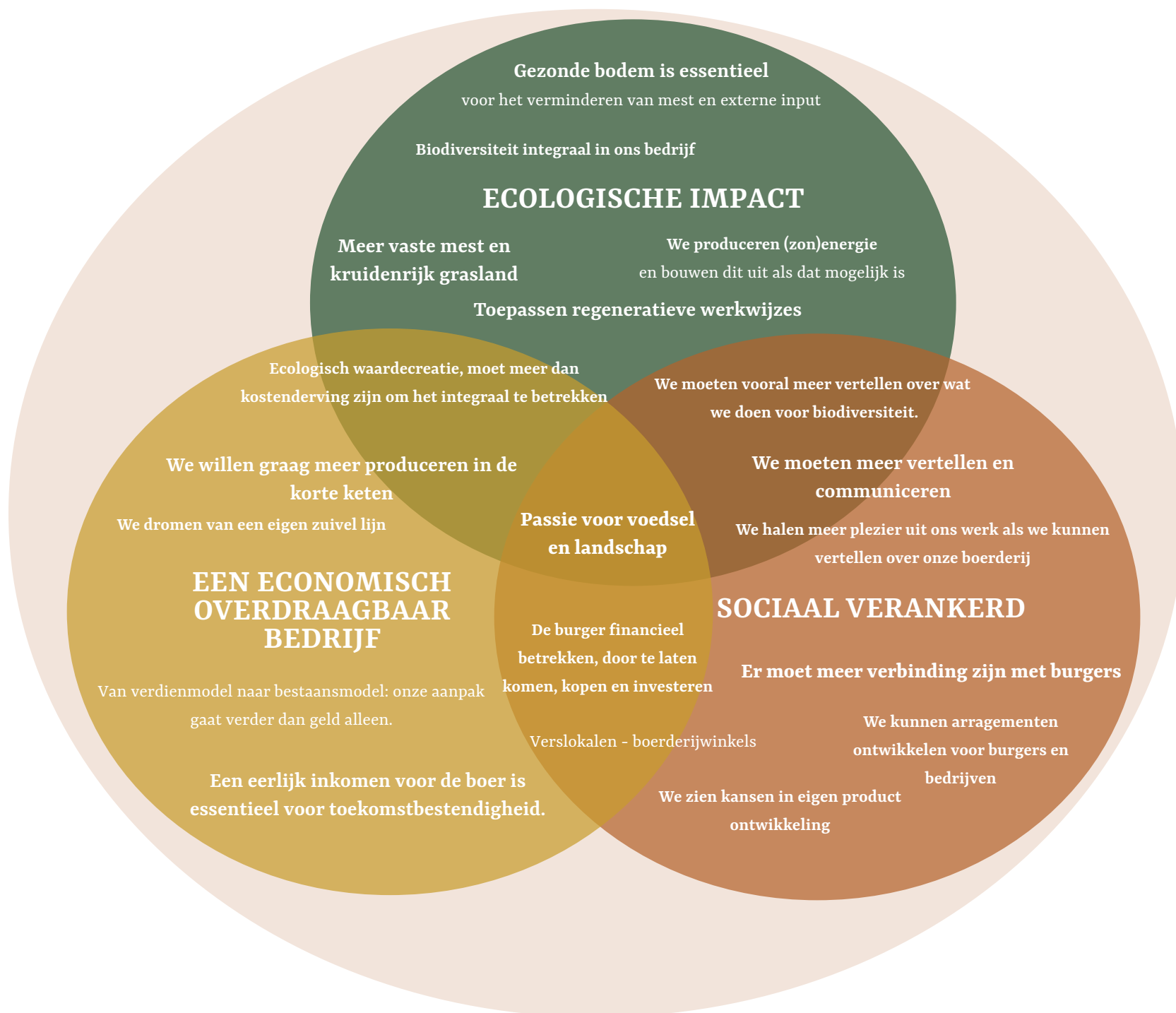
OVEREENKOMSTEN IN HET GEBIED

De afgelopen periode zijn de boerenplannen van uiteenlopende bedrijven uit de Eemvallei-regio naast elkaar gelegd en geanalyseerd. Ieder plan is uniek in karakter, vorm en aanpak, maar onder de oppervlakte komt een duidelijk patroon naar voren. In deze analyse zijn de meest voorkomende woorden in de plannen gecategoriseerd in drie hoofdthema's: ecologisch, sociaal en economisch.

Deze categorieën weerspiegelen de kernwaarden waar boeren vandaag de dag op bouwen: zorg voor natuur en bodem, verbinding met mensen, en een eerlijk verdienmodel. Uit de woorden die het vaakst terugkomen in de plannen, ontstaat een gedeeld verhaal over wat deze boeren belangrijk vinden en waar zij samen toekomst aan willen geven.

Op de volgende pagina wordt deze ranglijst per categorie weergegeven in een overzichtelijke visualisatie. Deze woorden geven richting aan de beweging die gaande is: van traditionele landbouw naar een nieuw landbouwlandschap waarin ecologie, gemeenschap en bestaanszekerheid samenkomen.

**“WE BOUWEN AAN EEN LANDBOUWSYSTEEM WAARIN DE BODEM GEZOND BLIJFT,
DE GEMEENSCHAP VERBONDEN IS, EN DE BOER KAN BESTAAN VAN ZIJN WERK.”**



3

COLLECTIEVE RESULTATEN

DE ERVARINGEN EN LESSEN IN HET GEBIED

Een gebiedsaanpak vraagt om een ontwikkelingsgerichte- bottom up- aanpak, waarbij stap voor stap resultaten worden geboekt en draagvlak wordt gecreëerd. Op basis van (deel)resultaten, zichtbaarheid en draagvlak kan steeds weer een stapje verder worden gebouwd. Naarmate er meer draagvlak, massa en voorbeelden ontstaan, kan toegewerkt worden naar een integrale gebiedsgerichte benadering voor een regionale duurzame voedselstrategie en het realiseren van natuurdoelen in het gebied. Storytelling en visualisaties van bijvoorbeeld gebiedsontwikkeling, bereikte resultaten, netwerken en boeren en producten in het gebied helpen om een complex onderwerp als voedsellandschappen begrijpelijk te maken en anderen te betrekken en inspireren.

VOEDSELLANDSCHAP IN HET GEBIED

In de Eemvallei is er de afgelopen periode intensief gewerkt aan het ontwikkelen van een voedsellandschap op gebiedsniveau, met als doel een gezond en toekomstbestendig systeem te creëren. Er zijn tientallen bijeenkomsten georganiseerd met boeren, burgers en andere stakeholders, zoals maatschappelijke partners, burgercollectieven en overheden. Deze sessies, waaronder Campus Cafés, samenwerkingsgesprekken en themabijeenkomsten, hebben bijgedragen aan een gezamenlijke visie. Dit proces resulteerde in de ontwikkeling van een Regionaal Voedsellandschap (nu genoemd: Van het VELD manifest), als basis voor de verdere ontwikkeling van het gebied. Dit manifest, samen met het gebiedsnarratief, schetst de visie op het toekomstige voedsellandschap, met visualisaties van het historische, huidige en verwachte landschap, waarin extensieve, lokaal gerichte landbouw centraal staat. De boeren hebben via het BoerenBoom-proces concrete initiatieven genomen, vastgelegd in een boekje, waarin hun plannen voor de toekomst worden gepresenteerd.

Er zijn gesprekken gevoerd met verschillende gemeenten zoals met verschillende gemeenten zoals Barneveld, Soest, Leusden en Amersfoort, om lokale voedselproductie beter te verankeren in gemeentelijke beleidsplannen. Er is ook samengewerkt met de provincie Utrecht om de iRVS-ontwikkelingen breder te integreren. De resultaten van het project zijn terug te zien in het Van het VELD manifest, het gebiedsnarratief, en de strategische samenwerkingen die zijn aangegaan met onder andere Impact033, de Maatschappij van Welstand, en de Utrechtse Voedsel Agenda. Deze partnerschappen versterken de regio en dragen bij aan de realisatie van een duurzame en gezamenlijke voedselstrategie voor de toekomst van de Eemvallei.

Lessen en conclusies:

De evaluatie en reflectie op het project in de Eemvallei laat zien dat het oorspronkelijke doel van het stellen, realiseren en monitoren van maatschappelijke en ecologische doelen op gebiedsniveau te ambitieus was voor deze fase. Door de complexiteit van de betrokkenheid van diverse stakeholders bleek het lastig om zo'n brede en integrale doelstelling direct te realiseren. Governance en structurele inrichting vergen meer tijd, omdat het opbouwen van vertrouwen, samenwerking en inzicht in de werking van pilots tijd kost. De eerste jaren zijn nodig om te experimenteren, leren en verbeteren binnen kleinere pilots, voordat er integraal aan gebiedsgovernance gewerkt kan worden. Dit werd ook bevestigd door Dr. J. Hassink van de WUR. De uitgevoerde activiteiten hebben echter wel de basis gelegd om gezamenlijk en integraal naar doelen te werken op gebiedsniveau. Daarnaast heeft het project geleerd dat de naam ONSvoedsellandschap niet altijd duidelijk genoeg was, waardoor we overgaan naar vanhetVELD (Voedsel En Landschap Dichterbij), met dezelfde betekenis, maar een betere naam. We hebben gemerkt dat storytelling en visualisaties essentieel zijn om de complexe vraagstukken rondom voedsellandschappen begrijpelijker te maken en anderen te betrekken en te inspireren.

LOKALE PRODUCTVERKOOP

Verslokalen:

Er is uitgebreid gekeken naar verslokalen, een concept van deels onbemande winkels waar lokale producten direct van de boer verkocht kunnen worden. Dit model is onderzocht door het projectteam door ervaringen te delen met verslokalen in de Achterhoek. Het doel was om inzichten te verzamelen over de werking van dergelijke verkooppunten, de logistiek erachter, en wat de succesfactoren zijn voor de Eemvallei. Deze verslokalen bieden een laagdrempelige manier voor consumenten om lokaal en direct van de boer te kopen, en versterken de korte keten in de regio.

Korte keten ontwikkeling - transport:

Met grote bedrijven en instellingen in de omgeving zijn gesprekken gevoerd ter voorbereiding op het ontwikkelen van B2B afzetkanalen, belangrijk in de korte keten afzet vanwege de grotere volumes. Dit is een belangrijke stap richting grotere afzetkanalen. Het ontwikkelen van gezamenlijke transport- en distributiesystemen is essentieel om de producten van de boeren effectief naar deze bedrijven en consumenten te brengen. De uitdaging ligt echter in het aanbod: niet alle boeren kunnen grootschalig produceren of verwerken, wat vraagt om diversiteit in de boerenbedrijven en een efficiënte samenwerking tussen hen. Het creëren van een sterk netwerk en afzetstrategie blijft cruciaal om deze ontwikkelingen te realiseren.



De verslokalen van Burgerboerderij de Patrijs zijn al operationeel, er is meegelopen en kennis opgehaald voor het doorontwikkelen van verslokalen in de Eemvallei.

Mobiele kaasmakerij:

Een belangrijke ontwikkeling is de mobiele kaasmakerij, waarbij een groep boeren samenwerkt om rauwmelkse kaas te produceren. Dit initiatief verhoogt de melkprijs met ongeveer 80%, wat boeren meer economische ruimte geeft. De mobiele kaasmakerij is inmiddels opgeslagen bij een van de boeren en klaar voor gebruik. Dit project illustreert de bereidheid van de boeren om samen te werken en producten te diversifiëren, waarmee ze niet alleen hun eigen inkomsten verhogen, maar ook de lokale voedselvoorziening verrijken met kwaliteitsproducten.

Nieuwe producten:

Er wordt gewerkt aan nieuwe productontwikkeling, zoals hummus van veldbonen en kikkererwten, wat de boeren de mogelijkheid biedt om nieuwe markten te betreden. Partners zoals BB Oosterwold en Van Leeuwen Boomkamp staan open voor deze initiatieven, wat de productdiversificatie versterkt. Dit biedt de boeren niet alleen extra inkomsten, maar draagt ook bij aan de verduurzaming van hun bedrijfsvoering door gebruik te maken van lokale, duurzame ingrediënten. Het is belangrijk om deze innovaties te blijven ondersteunen en ervoor te zorgen dat vraag en aanbod goed op elkaar aansluiten.

Lessen en conclusies:

In de afgelopen periode zijn er naast de bedrijfsontwikkeling van de individuele boeren ook collectieve kansen verkend, maar deze zijn nog niet gerealiseerd. Er zijn verkenningen gedaan per thematiek, zoals het aanvragen van een subsidie voor de mobiele kaasmakerij en een bezoek aan een kaasmaker, het verkennen van verslokalen met Burgerboerderij Patrijs en OOGST, en gesprekken met Lokalist en MVO over de korte keten. Ook zijn de mogelijkheden voor nieuwe productontwikkeling onderzocht, maar nog niet in de praktijk gebracht. Het is duidelijk geworden dat het niet in één jaar mogelijk is om naast bedrijfsontwikkeling, visie en ondernemerschap ook de collectieve ontwikkellijnen volledig te realiseren. De wil en ideeën zijn goed onderzocht, maar omdat de collectieve lijnen niet bij één stakeholder liggen, kan actie op dit gebied niet snel of rigoreus worden uitgevoerd. Het proces vraagt tijd en samenwerking van meerdere partijen, wat de snelheid van uitvoering beperkt.



De mobiele kaasmakerij - van de Kaasbaas is een ontwikkellijn dat is uitgezocht door interesse vanuit boeren, echter was het financieel nog niet mogelijk.

BURGERPARTICIPATIEMODEL

Uitgevoerde activiteiten op boerenbedrijfsniveau

De activiteiten op boerenbedrijfsniveau waren uiteenlopend en gericht op het verbeteren van de afzet en betrokkenheid van de lokale gemeenschap. Boeren hebben onder andere de winkel uitgebreid en professioneler opgepakt, met crowdfunding als katalysator voor uitbreiding en naar nieuwe ruimtes. Ook zijn er nieuwe initiatieven zoals de uitbreiding van eigen vermarkting van vlees, samenwerking met burens voor een breder lokaal assortiment en de opzet van zelfoogsttuinen. De focus lag op het betrekken van zowel volwassenen als kinderen, en het verbeteren van lokale voedselproductie door directe consumptie en waardecreatie.

Activiteiten op gebiedsniveau

Op gebiedsniveau zijn er significante stappen gezet in de versterking van de burgerparticipatie. De ontwikkeling van persona's heeft geholpen om verschillende doelgroepen beter te begrijpen en hun betrokkenheid te vergroten. Crowdfundingcampagnes werden ontwikkeld en ondersteund door communicatiemateriaal en video's van de deelnemende boeren. Via evenementen zoals 'Toer de Boer' werd het bewustzijn vergroot over de maatschappelijke rol van boeren en werden de crowdfundingcampagnes gepromoot. De lancering van de website ONSvoedsellandschap.nl fungeerde als platform voor communicatie en het versterken van de boer-burgerverbinding in de regio.



Een weergave van het platform 'www.onsvoedsellandschap.nl' - deze heeft gefungeert als website voor het delen van de crowdfundingacties (boerencampagnes).

Collectieve resultaten binnen iRVS Eemvallei

Binnen het IRVS Eemvallei-project zijn de afgelopen periode aanzienlijke stappen gezet in de ontwikkeling van burgerparticipatie bij verschillende boerderijen. Het collectieve resultaat is duidelijk zichtbaar in de uitbreiding van boerderijwinkels, de verbetering van de relatie tussen boer en burger, en de verhoging van burgerinvesteerders via het platform ONSvoedsellandschap.nl. Van het bezoeken van de boerderijen, het bestellen van lokale producten, tot het investeren in de toekomst van de boerenbedrijven, heeft het project geleid tot een duurzame verbinding tussen de lokale gemeenschap en de boeren.

Lessen en conclusies:

De evaluatie van het burgerparticipatiemodel toont aan dat het sociaal fundament van boeren essentieel is voor het succes van boer-burgerfinanciering. Boeren die al een sterk netwerk en draagvlak hebben in hun regio, slaagden er gemakkelijker in om geld op te halen. Anderzijds blijkt het voor boeren met weinig lokaal draagvlak lastiger om voldoende financiering te verkrijgen. Dit is deels te wijten aan het feit dat ONSvoedsellandschap.nl nog niet over een groot netwerk of adreslijst van geïnteresseerden beschikt, wat de zichtbaarheid en het bereik van de crowdfundingcampagnes beperkt.

Daarnaast zijn er technische uitdagingen met het platform voor burgerfinanciering. De huidige regelgeving, die vereist dat crowdfunding via de eigen website van de boer plaatsvindt, heeft geleid tot complicaties in het proces. Dit heeft het voor sommige boeren moeilijk gemaakt om de benodigde financiering te realiseren. Om deze belemmeringen te overwinnen, is er nu de intentie om ONSvoedsellandschap om te vormen tot een stichting, die als platform fungeert voor burgerfinanciering. Dit platform zal in de toekomst ook administratief en financieel ondersteunen, wat de toegankelijkheid voor boeren vergroot en de efficiëntie van het proces verbetert..



Er zijn filmpjes gemaakt bij boeren die de boerencampagne hebben gedaan en er is een gezamenlijke video ontstaan van alle veertien boeren.

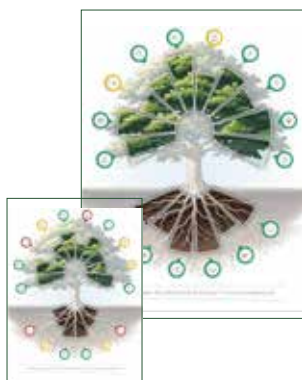
BEGELEIDINGSPROGRAMMA BOEREN

Het begeleidingsprogramma voor boeren richtte zich op zowel individuele als collectieve bedrijfsontwikkeling. Boeren werden ondersteund door middel van de BoerenBanner, BoerenBoom en BoerenPlan, waarmee ze hun bedrijfsstrategie konden verduurzamen en nieuwe verdienmodellen konden ontwikkelen. Het programma was aanvullend versterkt door inspirerende sprekers die boeren motiveerden en hen praktische handvatten gaven voor thema's zoals korte keten, lokale afzet en natuurherstel. Deze integrale aanpak gaf de boeren zowel de mogelijkheid om hun eigen bedrijf te verbeteren, alsook hun kennis en ervaringen met anderen te delen.

De collectieve meerwaarde van het programma was essentieel voor het succes. Boeren werden gestimuleerd om gezamenlijk thema's te verkennen, zoals duurzame productverkoop en het versterken van lokale verbindingen. Dit groepsproces gaf hen de kans om ideeën en ervaringen uit te wisselen, wat resulteerde in meer samenwerking en verbinding. Door deze integrale benadering werden de verduurzamingsinspanningen versterkt, niet alleen op individueel niveau, maar ook als collectief, wat de impact van het project vergrootte.



BoerenBanner



BoerenBoom



BoerenPlan



BoerenCampagne

Het werken in groepsverband met de focus op kennisdeling en co-creatie heeft boeren niet alleen geïnspireerd, maar ook geholpen bij het realiseren van gezamenlijke doelen. De combinatie van 1-op-1 begeleiding en groepsgerichte sessies bleek cruciaal voor het succes van het programma, aangezien het boeren de ruimte gaf om hun eigen doelen te stellen terwijl ze ook samenwerkten aan bredere, collectieve thema's. Dit leidde tot concrete stappen richting verduurzaming en versterkte de onderlinge samenwerking.

Reflecterend op de resultaten blijkt dat het programma waardevolle input heeft opgeleverd voor de experimenteerlocatie en dat de aanpak zich goed leent voor uitbreiding. Het programma biedt de mogelijkheid om het model uit te breiden naar een grotere groep boeren binnen de Eemvallei, met plannen om het binnenkort aan 100 boeren aan te bieden. Dit toont de schaalbaarheid en het succes van het programma, wat een belangrijke stap is voor de verdere verduurzaming van de regio.



Er zijn boerensessies georgaiseerd die deels bij de Eemlandhoeve waren maar ook bij bijvoorbeeld hier bij Boerderij Tussen de Hagen ivm thema bodem.

GESTAPELDE BELONINGSVORMEN

Boerenbedrijven in de Eemvallei kunnen hun bestaansmodel versterken door verschillende beloningsvormen slim te combineren. Deze ‘gestapelde beloningen’ bestaan uit publieke, private en maatschappelijke inkomstenbronnen. Denk hierbij aan GLB-premies, eco-regelingen, agrarisch natuurbeheer (ANLb), ketenpremies, landschapsvergoedingen, energieopbrengsten en directe afzet in de korte keten. Elk van deze vormen belooft boeren voor maatschappelijke waarden zoals biodiversiteit, bodemgezondheid, waterbeheer of educatie.

Uit de BoerenPlannen blijkt dat boeren in de regio al verschillende vormen inzetten, zoals boerderijwinkels, burgerparticipatie, zorg- en educatiefuncties en kleinschalige energieopwekking. Ook nieuwe vormen zoals koolstofcredits en beloning via biodiversiteitsmonitoren zijn in opkomst. Hoewel niet elk bedrijf dezelfde combinatie gebruikt, laat de praktijk zien dat juist de samenhang van meerdere inkomensstromen een robuust en toekomstgericht bedrijfsmodel mogelijk maakt.

De beloningsmogelijkheden zijn sterk afhankelijk van de locatie, ambities en ondernemerschap van de boer. Sommige beloningen zijn regionaal beschikbaar, zoals groenblauwe diensten via waterschappen of landschapsfondsen, terwijl andere landelijk zijn geregeld zoals GLB of ANLb. Ook ketenpartijen en burgers spelen een groeiende rol als medefinancier van landbouw met meerwaarde.



Boeren van Amstel: Voorbeeld koppelen biodiversiteit met melk



De integratie van bomen en struiken met koolstofwaardering

Het gebiedsgerichte perspectief van de iRVS Eemvallei biedt daarmee een kansrijke bedding om deze gestapelde beloningen verder te ontsluiten. Door samenwerking, kennisdeling en afstemming tussen boeren, beleidsmakers en maatschappelijke partijen kan een nieuw verdienmodel ontstaan waarin landbouw en landschap hand in hand gaan – en waarin boeren werkelijk beloond worden voor hun bijdrage aan ons voedsellandschap.

Lessen en conclusies:

De sessies met boeren in de Eemvallei hebben waardevolle inzichten opgeleverd in het benutten van gestapelde beloningsvormen. In gesprek kwamen concrete kansen aan het licht: zo bleek één boer geen beheersvergoeding te ontvangen voor tien hectare kruidenrijk grasland – inmiddels is dit alsnog gerealiseerd en levert het een eerste beloning op. Tegelijkertijd werd duidelijk dat dergelijke vergoedingen in veel gevallen nog onvoldoende zijn om een gezond bedrijfsmodel te dragen. Door de diverse beloningen voor natuurbeheer, koolstofopslag en dergelijke gemakkelijker toegankelijk te maken, ontstaat er potentieel een eerlijk verdienmodel voor de lokale natuurinclusieve boer via het stapelen van inkomstenbronnen – van burgers (zoals lokale afzet en participatie) tot overheden en andere partijen die belonen voor natuurbeheer.

Een goed voorbeeld van zo'n integrale aanpak is zichtbaar bij Oogst van Eigen Erf, waar agroforestry niet alleen bijdraagt aan biodiversiteit en bodemkwaliteit, maar ook kansen biedt voor koolstofwaardering én recreatief gebruik via rondleidingen en educatie. Toch is de markt voor koolstofbeloning nog pril en vereist verdere ontwikkeling van protocollen en betrouwbare waarderingssystemen. Ook werd in de sessies zichtbaar dat boeren behoefte hebben aan ondersteuning bij het combineren van deze verdienlagen en het ontsluiten van subsidies en ketenpremies. De praktijk toont aan dat een gebiedsgerichte benadering, waarin beloningen en functies slim op elkaar worden afgestemd, cruciaal is voor het bouwen aan een veerkrachtig, maatschappelijk gewaardeerd en economisch houdbaar landbouwsysteem.



Het houden van open dagen en arrangementen voor burgers



Agrarisch natuurbeheer verder uitbouwen integraler in bedrijf

IMPACT OP DE BOERENBEDRIJVEN EN HUN LANDSCHAP

Het traject van de iRVS Eemvallei is intensief gevolgd door Dr. Jan Hassink van Wageningen University & Research (WUR), als onderdeel van het NWO-programma 'Transitie naar een duurzaam voedselsysteem'. Hassink monitorde het gebiedsproces, sprak met de deelnemende boeren en presenteerde zijn reflectie tijdens de slotbijeenkomst in december 2024 (zie vier sheets uit de presentatie hieronder weergegeven). In zijn bijdrage benadrukte hij de bredere betekenis van deze beweging: niet alleen voor voedselproductie, maar voor het herstel van verbindingen tussen boeren, burgers, natuur en economie. De Eemvallei liet zich daarin zien als een gebied dat concrete stappen zet richting een nieuw landbouw- en voedselsysteem waarin ecologie, gemeenschap en verdienvermogen samenkomen.

De BoerenBoom-systematiek en de Boerenplannen vormen daarbij de ruggengraat van het proces. Elk bedrijf werkte aan een integraal meerjarenplan waarin landbouwkundige ontwikkeling wordt verbonden met maatschappelijke functies zoals biodiversiteitsbeheer, voedseleducatie, korte ketenverkoop of zorg. Deze systematiek hielp boeren om hun positie, potentie en vervolgstappen helder in kaart te brengen. Uit de monitoring blijkt dat dit niet alleen richting geeft, maar ook trots, herkenning en handelingsperspectief oplevert – boeren zien hun bedrijf als actieve drager van landschap, gebiedsidentiteit én maatschappelijke waarde.

Reflectie Achterhoek en Eemvallei

- Alle boeren blij met het netwerk
- Financiële vergoeding belangrijk
- Diversiteit boeren
 - Volledig en Verkenners KK (korte keten): Regionaal/ Community centraal, tot klein deel KK, Melkvee en overig
 - Breder beeld wat er nodig is voor transitie
 - Ook nadelen: minder samenwerking
- Boerenboom en Boerenplan
 - Helpt om te focussen
 - Bevestiging dat je goed bezig bent
- Boerenbanner
 - Mooi: Vooral voor bezoekers

Functies van het Netwerk

- Elkaar (beter) leren kennen
- Inspireren
- Kennis delen
- Netwerken delen
- Concreet samenwerken: producten voor elkaar verkopen, machines lenen
- Begrip over en weer: pioniers - verkenners
- Vragen delen...Risico's Hoe kom je de transitie door
- Veilige plek
- Ruimte maken voor reflectie en ontmoeting
- Uit de dagelijkse drukte

Tegelijkertijd liet het netwerkproces zien hoe waardevol het is om tijd en ruimte te nemen voor ontmoeting, uitwisseling en wederzijdse inspiratie. Boeren benoemden tijdens de bijeenkomsten hoe belangrijk het is om even ‘uit de dagelijkse drukte te stappen’ en samen te reflecteren op waar ze staan en waar ze naartoe willen. Daarbij werd niet alleen kennis gedeeld, maar ontstond ook wederzijds begrip tussen pioniers en verkenner, tussen melkveehouders, akkerbouwers en gemengde bedrijven. De sessies boden ruimte voor kwetsbaarheid én nieuwe energie, iets wat door de deelnemers als bijzonder werd ervaren.

De impact op het landschap manifesteert zich niet alleen in hectarebeheer of nieuwe elementen, maar juist in de bredere beweging waarin boeren zich ontwikkelen tot systeemspelers. Ze bouwen aan relaties met burgers, creëren nieuwe afzetkanalen, versterken de sociale en ecologische infrastructuur en nemen eigenaarschap over de toekomst van hun omgeving. De Eemvallei onderscheidde zich volgens Hassink daarbij door een sterke visie op burgerbetrokkenheid en het concreet vertalen van ideeën naar gezamenlijke acties, zoals voedselcampagnes, verslokken en data-gestuurde afzetstrategieën.

Deze eerste fase vormt een solide vertrekpunt voor verdere verankering. De Boerenplannen blijven ook na het project leidraad voor uitvoering en ontwikkeling, en bieden houvast bij het zoeken naar financiering, samenwerking en impactmeting. Zoals Hassink aangaf: de relevantie van regionale voedselsystemen ligt niet alleen in hun economische potentie, maar vooral in het herstel van relaties – tussen mens en landschap, tussen boer en burger, en tussen systeem en gemeenschap. De Eemvallei laat zien dat die verandering al in gang is gezet.

Uitdagingen: invloed naar buiten....

- Koppeling met landschaps/gebiedsnivo
- Borging: aansluiten bij bestaande structuren/netwerken
- Betrekken van burgers: per boerderij - Achterhoek? Of via natuur organisaties (Eem)?
- Boerencampagne: loopt alleen als er al een burgerbetrokkenheid is...
- Koppeling met de stedelijke bevolking en stedelijk beleid biedt kansen
- Hoe zorg je dat je zichtbaar bent naast alle andere initiatieven en hoe kun je aanhaken/samenwerken met wat er al is
- Gebiedsidentiteit. Boeren kunnen de dragers zijn. Kaartmateriaal voor het bewust worden van identiteit van het gebied. De Achterhoek is niet 1 stroomgebied; er zijn drie sub-gebieden. Het is ook niet alleen aardkundig ook cultureel. Welke bedrijven profiteren zich sterk met de regio. Kun je daar je regio producten in de kantine kwijt. Kun je op bestuurlijk niveau wat creëren, bv met Achterhoek Ambassadeurs

Fasen Gebiedsinitiatieven

- **Oriëntatie- en Initiatiefase** (0-5 jaar):
 - *Verkenning van kansen en behoeften*
 - *Vorming van coalities*
 - *Aanvragen van subsidies en fondsen*
 - *Pilots en kleinschalige projecten*
- **Realisatie- en Uitbreidingsfase** (5-15 jaar):
 - *Opschaling en professionalisering*
 - *Versterking van governance*
 - *Consolidatie van financiering*
 - *Synergie met overheidsbeleid*
- **Duurzame Verankering en Innovatie** (15-30 jaar)

4

CONCLUSIE EN VERVOLG

Eemvallei
Voedsel Campus



CONCLUSIE

Het gebiedsproces iRVS Eemvallei heeft laten zien hoe boeren, burgers en andere gebiedspartijen samen vorm kunnen geven aan een toekomstbestendig voedsellandschap. Door te werken vanuit gezamenlijke waarden, visie en handelingsperspectief is er een netwerk ontstaan waarin boeren de regie nemen over hun eigen ontwikkeling én die van hun omgeving. De BoerenBoom, BoerenBanner en Boerenplannen boden daarbij praktische en strategische hulpmiddelen die individuele bedrijven hielpen koers te bepalen én het grotere geheel zichtbaar maakten. De Eemvallei heeft zich hierin gepresenteerd als voorbeeldregio waar landbouw, landschap en samenleving steeds sterker verbonden raken.

Gedurende het traject is niet alleen gewerkt aan inhoudelijke bedrijfsontwikkeling, maar vooral ook aan verbinding en samenwerking. Het netwerk bood ruimte voor reflectie, ontmoeting en inspiratie tussen uiteenlopende boeren en partners, en bracht nieuwe gesprekken op gang over verdienmodellen, burgerbetrokkenheid en maatschappelijke waardecreatie. De gesprekken tijdens de boerenbijeenkomsten, de monitoring door WUR, en de gezamenlijke leerprocessen hebben gezorgd voor een stevig fundament waarop verder gebouwd kan worden. De beweging die is ingezet reikt verder dan het project zelf – het is een cultuurverandering waarin landbouw weer onderdeel wordt van gemeenschap, natuur en lokale economie.

De Eemvallei laat hiermee zien dat de landbouwtransitie niet alleen een technische, maar vooral een sociale en culturele opgave is. Door met vertrouwen en eigenaarschap te bouwen aan een regeneratief voedselsysteem, ontstaat er een perspectief waarin boeren niet alleen producenten zijn, maar ook landschapbeheerders, verbinders en cultuurdragers. Het gebiedsproces heeft waardevolle instrumenten, inzichten en netwerken opgeleverd die klaar zijn om geborgd en opgeschaald te worden – in de regio zelf én als inspiratie voor andere gebieden in Nederland.

MOGELIJK VERVOLG

Na afronding van het iRVS-traject is met de betrokken boeren een gezamenlijke evaluatie uitgevoerd. Daaruit kwam een duidelijke wens naar voren: doorontwikkeling in de regio, zowel langs specifieke ontwikkellijnen als met de volledige groep. Boeren gaven aan verder te willen werken aan thema's als verdienmodellen, samenwerking in de keten, verbreding van functies op het erf en versterking van de band met burgers. Tegelijkertijd zijn ook nieuwe boeren benaderd en enthousiast geraakt; inmiddels hebben zich 14 nieuwe geïnteresseerde boeren gemeld die graag willen aansluiten bij een vervolg. De energie in het netwerk is groot – maar een structureel vervolg vraagt ook om aanvullende financiering en partnerschap.

Daarom is het afgelopen jaar hard gewerkt aan een aanvraag voor een experimenteerlocatie, waarin de geleerde lessen uit het iRVS-project verder worden opgeschaald. Doel is om van 14 naar 100 boeren te groeien, waarbij thema's als korte keten ontwikkeling, boer-burger financiering, convenanten met overheden, gebiedsprocesontwikkeling met de BoerenBoom, productinnovatie en de opzet van verslokalen centraal staan. De experimenteerlocatie moet ruimte bieden om praktijkgericht te leren, te testen en te versnellen, waarbij nieuwe boeren ondersteund worden met kennis, netwerk en ontwikkelkracht. De aanpak biedt daarmee niet alleen perspectief voor de Eemvallei, maar ook voor andere regio's die vergelijkbare ambities hebben.

Voor 2025 wordt daarnaast ingezet op deelname aan een nieuwe demoregeling, waarbij de Eemlandhoeve fungeert als pionierslocatie. Hier worden de lessen gedeeld met boeren uit de regio én wordt gezamenlijk verder gewerkt aan vervolgrichtingen. Denk aan nieuwe samenwerkingsvormen, kennisuitwisseling, gebiedsbrede ketenstrategieën en verdieping van convenanten met provincie en gemeenten. Juist nu het ecosysteem in de Eemvallei in beweging is, ontstaat de kans om concrete initiatieven duurzaam te verankeren en nieuwe coalities te smeden tussen boeren, burgers, ketenpartijen en overheden.

Tegelijkertijd sluit de regio aan bij bredere landelijke ontwikkelingen. Zo wordt met interesse gekeken naar ReGeNL, het nationale programma dat regeneratieve landbouwregio's ondersteunt. ReGeNL wijst vijf focusgebieden aan waarin begeleidingsprogramma's worden ontwikkeld – de Eemvallei is daarbij in beeld als een kansrijk gebied in Midden-Nederland. Door deze aansluiting te zoeken, kunnen ontwikkellijnen worden verdiept, extra ondersteuning worden benut en het netwerk van pioniers verder worden versterkt. Alles wijst erop dat de beweging in de Eemvallei niet stopt, maar juist in een nieuwe stroomversnelling komt – gedragen door de mensen die de afgelopen jaren samen het fundament hebben gelegd.

van het VELD manifest

Voedsel En Landschap Dichterbij (VELD).
Samen gaan we voor een regionaal, gezond en toekomstbestendig voedsellandschap voor iedereen.

13 december 2024
 Eemvallei Voedsel Campus

1. Onze gedeelde zorg

2. Een gezonde omgeving, een gezonde bodem, gezonde voeding en een gezond bestaan zijn onlosmakelijk aan elkaar verbonden. Door de focus op schaalvergroting en productiemaximalisatie na de Tweede Wereldoorlog staat deze samenhang onder druk. Het circulaire organische systeem werd enkel technologisch en intensief. Hierdoor staan bodems onder druk, gaan natuur en het landschap naar de marge. Boeren en burgers komen steeds verder tegenover elkaar te staan. Voedsel werd een anoniem grondstofproduct met lage marges en zwaar bewerkt en onbekend voor de burgers die ze dagelijks eten.

3. Deze koers heeft geleid tot verlies van biodiversiteit, uitputting van hulpbronnen, klimaatproblemen en een verstoring van de verbinding tussen landbouw, natuur en gezondheid. In tijden van klimaatverandering, biodiversiteitsverlies, de voedselonzekerheid is het voor iedereen is het duidelijk dat we de zorg voor de aarde en onze aandacht voor ons voedsel moeten vergroten. Om daadwerkelijk verschil te kunnen maken hebben we een integrale aanpak nodig waarin gezonde bodems, regionaal maatschappelijk draagvlak en duurzaam voedsel centraal staan. Dit manifest is ons positieve geluid voor een verbinding van voedsel en landschap, en een oproep tot actie voor gezamenlijke regionale toekomstbestendige voedsellandschappen.

5. Onze visie

7. Wij zien een toekomst waarin:

8. Boeren, burgers en bestuurders samenwerken aan een duurzaam en gezond voedsellandschap voor een voedsel zekere toekomst;

9. voedselproductie hand in hand gaat met het herstel van lucht, natuur, bodem en water in een karakteristiek cultuurlandschap;

10. lokale verbindingen sterker worden en iedereen toegang heeft tot gezond, regionaal voedsel;

11. innovatie en medemenselijkheid samen gaan voor een veerkrachtige samenleving.

12. Onze belofte

14. Wij zetten ons in voor een integraal regionaal voedselsysteem dat:

15. **gezond** en veerkrachtig is: voedsel dat goed is voor mens, bodem en biodiversiteit;

16. **verbindend** is: boeren, burgers, beleidsmakers en bedrijven werken samen;

17. **toekomstbestendig** is: bestand tegen klimaatverandering, geopolitieke onrust en digitale en economische schokken.

19. Onze aanpak

20. Om dit te bereiken, bouwen we samen aan:

21. **een voedsellandschap** waar diversiteit in voedselproductie en robuust landschap centraal staan en samengaan. Boeren worden ondersteund als beheerders van onze natuur en cultuur. Tegelijkertijd is dit een krachtige positieve beweging naast de beweging van schaalvergroting en productiemaximalisatie, waar de samenhang tussen mens, natuur en voedsel onder druk staat.

22. **een sterke gemeenschap** waarin burgers zich verbinden aan het voedsel in hun regio via drie simpele stappen: meedoen, aankopen en participeren. Samen dragen we zorg voor ons voedsellandschap.

23. **innovatieve hubs** zoals de Eemvallei VoedselCampus, waar kennis, experimenten en samenwerking worden gefaciliteerd. Hier ontwikkelen we oplossingen van bodem tot bord.

24. **duurzame financiering** waarin iedereen bijdraagt. Boeren, burgers, bedrijven, sociale investeerders en overheden werken samen om de integrale Regionale Voedsel Systemen mogelijk te maken. Dit is tegelijk het bevorderen van voedsel zekerheid voor burgers en bestaanscontinuïteit voor boeren.

25. **nationaal en Europees beleid** waarin regionale voedsellandschappen worden erkend als cruciaal gebiedsbeleid voor voedselvoorziening met daar tegelijk in verweven de zorg voor biodiversiteit, klimaat, boerenbestaansmodel en leefbaarheid op het platteland, dit naast het staande beleid voor primaire landbouw, natuur- en landschapsbeheer. Samen bouwen we aanvullend Nederlands- Europees model voor plattelandsgebieden als voedsellandschappen.

Waarom jij mee moet doen

- **boeren** zien hun werk gewaardeerd en gesteund door eerlijke beloning van maatschappelijke diensten, toegevoegde waarde van hun product en duurzame verbindingen;
- **burgers** krijgen toegang tot gezonder voedsel, een gezondere leefomgeving en een sterkere identiteitsband met hun regio;
- **beleidsmakers** bouwen aan een samenleving die bestand is tegen crises en waarin natuur, landbouw en plattelandscultuur samen floreren;
- **bedrijven** dragen bij aan innovatie en duurzame groei met maatschappelijke impact;
- **belangenorganisatie** die zorg dragen voor hun belang in het voedsellandschap.

Ons gezamenlijke doel: in 2030 komt 20-30% van ons primaire voedsel uit de eigen regio!

Wat vragen we van jou?

We vragen je om je stem te laten horen en je handtekening te zetten onder dit manifest. Zo laten we samen zien dat er een breed maatschappelijk en bestuurlijk draagvlak is voor voedsellandschappen, bouwen we samen aan gezonde, veerkrachtige en rechtvaardige voedsellandschappen voor iedereen. Met veel medestanders maken we dit mogelijk.

Steun dit initiatief en onderteken het van het VELD Manifest op www.vanhetVELD.nl



EEMVALLEI VOEDSEL CAMPUS

1 Ons gezamenlijke doel

We geloven in een toekomst waarin boeren en burgers samen een regionaal, toekomstbestendig en gezond voedselsysteem mogelijk maken.

2 De ontwikkeling

iRVS
2022-2024

- Pilot 14 boeren
- Ontwikkelingen boeren programma

Experimenteer locatie
2025-2030

- Experimenteer functie
- Praktijkproeven en experimenten
- Bestaansmodel boer
- Ontwikkelen: Praktijkacademie, Experimenteer-hub, Strategisch impact lab en Inspiratie atelier
- 14 naar 100 boeren Eemvallei
- Kennisdelen experimenten

Eemvallei
Voedsel Campus

- Campusfunctie
- Incubator
- Kenniscentrum



Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling: Europa investeert in zijn platteland

3 Onze aanpak

Hoofd experiment

Praktijk academie

iRVS begeleidingsprogramma
100 praktijkproeven bij boeren

2024: 14 boeren
2025: + 16 boeren
2027: + 20 boeren
2028: + 25 boeren
2029: + 25 boeren

Nieuwe verdienmodellen
Regeneratieve werkwijze
Betrokken gemeenschap

Praktijknetwerk boeren

Gebiedsgerichte aanpak van boeren, burgers, bedrijven en bestuurders

Gebieds experimenten (deel experimenten) ten behoeve hoofd experiment

Experimenteer hub
Nieuwe verdienmodellen

Strategisch impact lab
Nieuwe samenwerkingsverbanden

Inspiratie atelier
Betrokken gemeenschap

5

BIJLAGE



BIJLAGES

1. Visie Utrecht
2. Handelsperspectief regio Amersfoort
3. Stichting Eemvallei Voedsel Campus
4. Uitleg Boerenboom
5. Gestapelde beloningsvormen
6. Bunschoter verklaring
7. Bunschoter routekaart
8. Menukaart Eemvallei
9. Voedsellandschap - multifunctionaliteit
10. Voedsellandschap - boeren diversiteit
11. Artikel Boerderij - boeren met gebiedsplannen

1. VISIE UTRECHT

Het gebiedsontwikkelingsplan van de iRVS Eemvallei sluit nauw aan bij de visie van de provincie Utrecht op landbouw, die de nadruk legt op natuur-inclusieve landbouw als middel om de biodiversiteit te bevorderen en de ecologische voetafdruk van de regio te verkleinen. De provincie ziet een integrale benadering van landbouw en natuurbeheer als essentieel voor een duurzame toekomst, waarbij voedselproductie hand in hand gaat met het herstel van ecosystemen. Het iRVS Eemvallei-project weerspiegelt deze visie door boeren te ondersteunen in het ontwikkelen van voedselsystemen die zowel ecologisch als sociaal verantwoord zijn, waarbij duurzame praktijken zoals kringlooplandbouw en natuurherstel centraal staan.

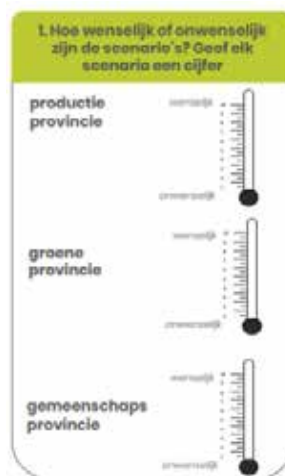
In lijn met de provinciale visie op korte keten en lokale voedselproductie werkt het iRVS Eemvallei-project aan het versterken van de verbinding tussen boeren en consumenten. De provincie waardeert initiatieven die lokale voedselnetwerken versterken en de afzet van producten direct aan de consument mogelijk maken. Het project heeft boeren geholpen om regionale afzetkanalen te ontwikkelen, wat bijdraagt aan de provinciale ambitie om meer lokale producten in de regio beschikbaar te maken en tegelijkertijd de boer-burgerverbinding te versterken.

Resultaten workshops Scenario's visie landbouw en voeding provincie Utrecht

Datum workshop: 18 april 2024

Er zijn deze avond 3 scenario's voor landbouw en voedsel in 2050 getoond die in 11 subgroepen zijn besproken. De tekst van de scenario's is terug te lezen in bijlage 1.

Bij elk scenario zijn in de subgroepen scores gegeven voor wenselijkheid en realisme. Deze zijn te vinden in bijlage 2.



Naast de bespreking in de subgroep heeft iedere deelnemer individueel een score voor wenselijkheid genoteerd. Daaruit kwam het volgende gemiddelde:

Productie provincie: 4,6

Groene provincie: 4,0

Gemeenschapsprovincie: 6,2

Daarnaast is er door elke deelnemer gescoord op 6 dilemma's, zie voor het gemiddelde de positie van de gele arcering in de balk op de afbeelding hieronder.



De visie van de provincie op diversificatie en innovatie in de landbouw wordt eveneens weerspiegeld in de stappen die het iRVS Eemvallei-project heeft gezet. De ontwikkeling van nieuwe producten zoals rauwmelkse kaas via een mobiele kaasmakerij en de exploratie van hummus van veldbonen en kikkererwten tonen de provincie's overtuiging dat een duurzame landbouwsector niet alleen kan overleven, maar kan bloeien door diversificatie en productinnovatie. Deze benadering sluit perfect aan bij de provinciale visie dat boeren niet alleen moeten verduurzamen, maar ook nieuwe markten moeten verkennen om hun economische positie te versterken.

Tot slot resoneert het klimaatdoel van de provincie met de aanpak van het iRVS Eemvallei-project, dat zich richt op duurzame bedrijfsvoering, waaronder het verbeteren van de bodemgezondheid, het vergroten van de biodiversiteit en het verbeteren van de waterkwaliteit. De provincie ziet duurzame landbouw als een sleutelcomponent in de transitie naar een klimaatneutrale landbouw, en het iRVS Eemvallei-project biedt een concrete invulling van deze ambitie door boeren actief te betrekken bij het realiseren van deze ecologische doelen, wat de regio toekomstbestendig maakt.

Toekomst landbouw en voedsel provincie Utrecht 2050

In Utrecht willen we voedsel duurzaam en rendabel produceren, door verschillende typen landbouw die dichtbij mensen staat en ons landelijk gebied levendig houdt. Dat bereiken we met de volgende 10 ambities:

10 ambities

1. Duurzame productie van gezond voedsel

Dit is een overkoepelende ambitie waarin de Utrechtse landbouwsector op een duurzame wijze gezond voedsel produceert waarbij de voedselproductie ook voor de toekomst beschermd wordt en waarbij de landbouw in evenwicht is met de natuurlijke leefomgeving: circulair, natuurinclusief, diervriendelijk, klimaatneutraal en economisch rendabel.

2. Verdienmodel met ruimte voor ondernemerschap

Het verdienenmodel is een groot knelpunt voor de (jonge) agrariërs bij de benodigde verduurzaming. Stimulering van biologische landbouw als bewezen verdienenmodel is een voorbeeld.

3. Natuurinclusieve kringlooplandbouw

Een belangrijk instrument daaronder is de Utrechtse Monitor Duurzame Landbouw met kennisdeling en de voorgestelde aanpak middels doelsturing.

4. Innovatieve landbouw- en voedselsector

Voor alle bedrijfstypen zijn innovaties van belang bij verduurzaming en modernisering, maar kunnen ze er anders uitzien.

5. Zorgvuldig omgaan met landbouwgronden

Er is de wens voor een afweegkader bij functiewijziging waarbij het agrarisch gebruik serieus wordt meegewogen.

6. Sterke landbouwstructuur

Het instrument kavelruil is en blijft in de landbouw van groot belang voor een efficiënte bedrijfsvoering en om de juiste functies op de juiste plaats te laten landen.

7. Dierwaardige veehouderij

We volgen de landelijke ontwikkelingen, en onderzoeken wat we als provincie kunnen doen om dierenwelzijn en diergezondheid te helpen bevorderen.

8. Landbouw als onderdeel van de Utrechtse samenleving

Er liggen kansen om de nabijheid van stad en dorp beter te benutten en boer en burger dicht bij elkaar te brengen.

9. Duurzaam en gezond voedingspatroon voor consumenten

Lokale consumptie, eiwittransitie, een gezonde voedselomgeving en vermindering van voedselverspilling zijn belangrijke instrumenten die bijdragen aan het verdienenmodel van de lokale producent en aan klimaat- en duurzaamheidsdoelen, voedselzekerheid en gezondheid.

10. Omgevingsbeleid versterkt duurzame landbouw en verdienenmodellen

Denk hier aan beleid voor vrijkomende agrarische bebouwing en meer mogelijkheden creëren voor multifunctionele landbouw.

3-3-2025, provincie Utrecht



Type 1: Natuurinclusieve landbouw

Deze boeren doen meer dan alleen voedsel produceren. Ze verdienen ook geld met andere diensten, zoals recreatie, natuurbeheer of energieproductie. Dit helpt hen om minder afhankelijk te zijn van alleen de verkoop van melk of gewassen. Ze werken op een manier die goed is voor de natuur en blijven innoveren om waarde toe te voegen zonder de omgeving te schaden.

Type 2: Gemeenschapslandbouw

Dit zijn kleine familiebedrijven of coöperaties die lokaal voedsel verkopen, vaak direct aan de consument. Ze werken samen met burgers, waardoor er een vaste afzet is en een eerlijke prijs voor hun producten. Dit model is succesvol omdat het aansluit bij de behoefte aan lokale en duurzame producten, vooral in een stedelijke omgeving zoals Utrecht.

Type 3: Hoogproductieve landbouw

Deze bedrijven werken efficiënt en maken gebruik van de nieuwste technologieën om voedsel te produceren. Ze letten daarbij op het milieu en dierenwelzijn. Door technologische innovaties gebruiken ze minder grondstoffen en beschermen ze de kwaliteit van de bodem, lucht en water. Dit type bedrijf is vaak verbonden met de voedingsmiddelenindustrie voor een efficiënte verwerking van producten.

2. HANDELSPERSPECTIEF REGIO AMERSFOORT

Het handels- en ontwikkelingsperspectief van de regio Amersfoort, met haar visie op een productief, groen en gastvrij landschap, sluit naadloos aan bij de doelen van het iRVS Eemvallei-project. De nadruk op een productieve landbouw die tegelijkertijd ecologisch verantwoord is, resoneert met het streven van het project om duurzame voedselsystemen te ontwikkelen die lokale afzet, biodiversiteit en natuurherstel combineren. Door de focus op samenwerking tussen boeren, burgers en overheden draagt het project bij aan het groene en gastvrije aspect van de regio, waarbij de boer-burgerverbinding wordt versterkt en de regio wordt gepositioneerd als een voorbeeld van duurzame voedselproductie.

*Productief
landschap*



*Groen is
gezond*



*Gastvrij
landschap*



Perspectieven: stel je voor, het is 2040...

Productief landschap



De regio Amersfoort is een toekomstbestendig high tech landbouwgebied met verschillende regionale voedselketens. Op hoog-efficiënte wijze worden gezonde producten geteeld voor de nieuwe 'schijf van vijf'. Dit is de brede menukaart voor het gezonde leven in 2040. De diversiteit van dit menu en de producten is ook zichtbaar geworden in het landschap: elke plek is anders en maakt andere teelten mogelijk. Bepalend voor de teelten zijn bodem en water en de ligging van gebieden aan de hoofdstructuren voor water, energie, vervoer en reststromen. Op lage natte gronden is de melkveehouderij grootschalig en extensief georganiseerd. Hier is hooiland (ruwvoer) en worden ook vezelgewassen geteeld. De landbouw is aangepast op de aanwezigheid van kleine landschapselementen en te behouden natuurlijke structuren. Watersystemen en afvalwaterbehandeling worden zo ingericht dat nutriënten kunnen worden her-benut.

Groen is gezond



De regio blinkt uit in natuurkwaliteit. Zowel het buitengebied als de kernen zijn habitats voor vele soorten. Het groen in de stad is in omvang vergroot en ecologisch vormgegeven met oog op biodiversiteit. In het buitengebied krijgt de natuur de ruimte; inwoners vinden natuur en beweegruimte binnen de stadsgrenzen. In het landschap zijn bodem en water sturend voor de natuurlijke systemen. Beken zijn hersteld met brede filterende natuurzones ter weerszijden. De flanken van de Heuvelrug zijn versterkt met bos en houtwallen. De bossen zijn 'verloofd' en het grondwatersysteem is robuust. Boeren verdienen in de regio nog steeds hun boterham, maar met een compleet natuur-inclusieve bedrijfsvoering. Voor groenblauwe diensten worden de boeren betaald door alle inwoners en bedrijven. Delen van de regio met beschermde natuur zijn echte reservaten geworden. Hier geldt stilte en rust en is de mens te gast.

Gastvrij landschap



Stel je voor het is 2040. Het gastvrije buitengebied is overal toegankelijk en te beleven voor wandelaars en fietsers dankzij een zeer intensief en regio dekkend routenetwerk. De recreatieve en toeristische waarden zijn overal hoog, het gebied is 'vakantieland'. Inwoners beleven de omgeving tijdens hun dagelijkse routes met prachtige panorama's. Een groenblauw raamwerk verbindt de aantrekkelijke kernen met het buitengebied. De bewoners van de kernen kunnen met groenblauwe verbindingen de recreatieve hotspots bereiken zoals parken, nieuwe zwemplassen en speelbossen. Goede spoorverbindingen naar alle windrichtingen en aantrekkelijke treinstations bieden toegang tot het landschap voor bezoekers van buiten de regio. Uitstappen op het station is direct de natuur in stappen. Boerenbedrijven zijn gericht op een goede balans van natuur, productie en beleving en hebben vele functies.

3. STICHTING EEMVALLEI VOEDSEL CAMPUS

Stichting Eemvallei Voedsel Campus werd afgelopen jaar opgericht om de gebiedsontwikkeling van iRVS Eemvallei te borgen en continueren. De stichting speelt een cruciale rol in het ondersteunen van boeren in hun transitie naar duurzamere en lokaal verankerde bedrijfsmodellen. Ze is de penvoerder van de Experimenteer Locatie aanvraag, die, wanneer goedgekeurd, in 2025 van start gaat. Het doel van deze locatie is om de transitie van 14 boeren naar 100 boeren te versnellen, met specifieke programma's gericht op regeneratief en regionaal voedsel en landschap. Deze programma's zijn ontworpen om de boeren niet alleen ecologisch, maar ook sociaal en economisch te versterken, zodat ze een toekomstbestendig bestaansmodel kunnen ontwikkelen.

De Eemvallei Voedsel Campus fungeert als een platform voor het uitrollen van innovatieve landbouwpraktijken en het ontwikkelen van lokale verdienenmodellen. Door de integratie van regeneratieve landbouw, regionale afzet en burgerparticipatie biedt de stichting de boeren concrete handvatten voor hun verduurzaming en sociale verankering in de regio. Het succes van deze aanpak kan bijdragen aan een bredere verandering in de landbouwsector, waarbij duurzaamheid en economische veerkracht hand in hand gaan. De stichting werkt samen met diverse partners om deze doelen te realiseren en speelt een essentiële rol in het versterken van de boer-burgerverbinding en het creëren van een gezonde, circulaire voedselketen in de regio.





4. UITLEG BOERENBOOM

ECOLOGISCHE GRENZEN

 Bodem	 Nutrienten
 Gewasgezondheid	 Materiaal
 Voedselproductie	 Luchtkwaliteit
 Energie	 Biodiversiteit
 Water	 Streekeigen landschap

SOCIALE GRENZEN

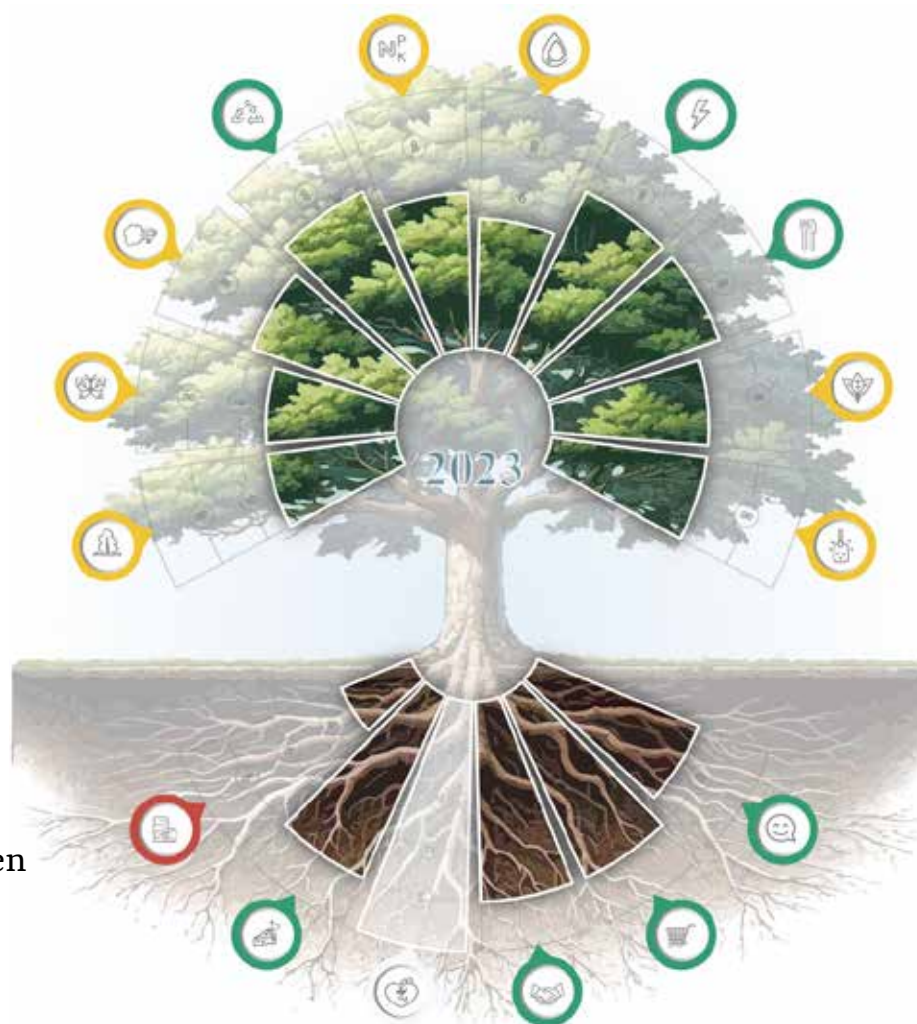
 Boeren inkomen	 Boer-burger
 Voedsel identiteit	 Boer-waardeketen
 Dierenwelzijn	 Arbeidsvreugd

 Goed bezig

 Ontwikkeling

 Ongewenst

 Niet van toepassing



Achtergrondinformatie Boerenboom

De inspiratie voor de BoerenBoom komt uit de ‘Donuteconomie’ van Kate Raworth, die stelt dat economische welvaart wordt gemeten aan het vervullen van menselijke behoeften zonder de ecologische grenzen van de planeet te overschrijden. De BoerenBoom vertaalt dit naar de agrarische sector en helpt boeren om binnen deze kaders te ondernemen. Aeres Hogeschool heeft deze methode verder ontwikkeld en wij passen het nu toe in ons project, in nauwe samenwerking met hen.

De BoerenBoom helpt bedrijven hun ecologische en sociale impact te visualiseren, geeft inzicht in de huidige situatie, en biedt richting voor de komende jaren. Het model is gebaseerd op 16 thema's die alle aspecten van duurzame landbouw omvatten, zoals gewasgezondheid, voedselproductie, energiegebruik, waterbeheer en dierenwelzijn. Elk thema heeft een meetlat die helpt om huidige prestaties te evalueren en geeft zo een totaalbeeld van de bedrijfsvoering. Dit inzicht toont de complexiteit van het boerenbedrijf en biedt tegelijkertijd overzicht en richting.

Hoe toegepast op het bedrijf?

Na de introductie van de BoerenBanner zijn er keukentafelgesprekken gevoerd over de BoerenBoom. Voorafgaand aan deze gesprekken ontvingen de boeren informatie over de verschillende thema's van de BoerenBoom, waarna de belangrijkste sociale en ecologische thema's werden geselecteerd. Het iRVS-projectteam leidde deze gesprekken, waarbij ze informatie van de boeren verzamelden en verdiepten met gerichte vragen. Vervolgens werd deze informatie naast een meetlat gelegd om te beoordelen hoe elk thema momenteel scoort en wat de mogelijke verbeteringen in de toekomst zijn.

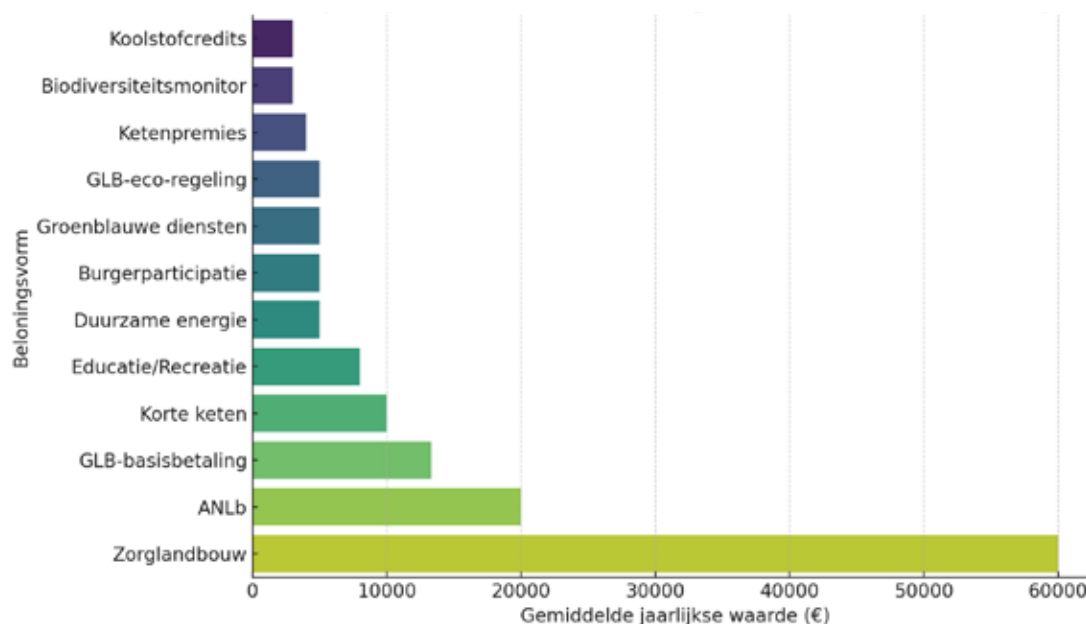
Het doel van deze gesprekken was niet om kwantitatieve KPI's vast te stellen, maar om een meer kwalitatieve beoordeling te maken die context en nuance toevoegt aan de resultaten. De respons van de boeren op deze gesprekken was positief; ze gaven aan dat de verschillende thema's en vragen verdieping brachten, wat hen hielp om hun BoerenPlan verder te ontwikkelen. Het was een verdiepend gesprek, waarvan de essentie leiden tot goede stappen naar het Boerenplan.

**DE BOERENBOOM © - HET BOERENBEDRIJF IN RELATIE MET
DE SOCIALE EN ECOLOGISCHE OMGEVING**

5. GESTAPELDE BELONINGSVORMEN

Boeren in de Eemvallei zijn op zoek naar een nieuw bestaansmodel waarin ze verschillende functies combineren: voedselproductie, natuurbeheer, educatie, energie, zorg en verbinding met burgers. Daarvoor is ook een passend beloningssysteem nodig. Deze bijlage laat zien hoe boeren op basis van bestaande regelingen, marktmechanismen en maatschappelijke betrokkenheid hun inkomsten kunnen verbreden. De kern van dit model is stapeling: meerdere beloningsstromen combineren tot een financieel houdbare bedrijfsvoering.

De visualisatie op de volgende pagina toont een inschatting van de gemiddelde jaarlijkse waarde van twaalf veelvoorkomende beloningsvormen, toegepast op een boerderij van 50 hectare. Het gaat om zowel hectarevergoedingen (zoals de GLB-basispremie, eco-regeling, ANLb en koolstofcredits) als bedrijfsspecifieke inkomsten (zoals zorglandbouw, korte keten, burgerparticipatie of educatie). De bedragen zijn indicatief en gebaseerd op reële praktijkwaarden uit de BoerenPlannen in de Eemvallei, aangevuld met actuele literatuur en beleidsinformatie.



Voorbeeld Gestapelde beloningsvormen: Gem. Jaarlijkse waarde voor beloningsvormen o.b.v. een bedrijf van 50 hectare

Wat opvalt, is dat juist de combinatie van beloningen het verschil maakt. Individueel zijn sommige bijdragen beperkt, maar samen vormen ze een stevig fundament. Zo kan een boer GLB-inkomenssteun combineren met een ANLb-contract voor natuurbeheer, een verkooplijn in de korte keten, een burgercampagne voor investeringen en een bijdrage uit de biodiversiteitsmonitor. In totaal kan dit het inkomen met tienduizenden euro's per jaar versterken, én bijdragen aan publieke waarden als biodiversiteit, klimaat, landschap en leefbaarheid.

Deze vorm van meervoudige waardering is essentieel voor een toekomstbestendig landbouwmodel. Het vraagt om goede afstemming, transparante regels (om dubbele financiering te voorkomen) en ondersteuning vanuit overheden, ketenpartners en burgerinitiatieven. De boeren in dit gebied zetten hierin al belangrijke stappen. Door deze vormen van beloning slim te combineren, groeit niet alleen het bedrijfsrendement, maar ook de maatschappelijke meerwaarde van het voedsellandschap. Zo bouwen we samen aan een veerkrachtige Eemvallei.

Beloningsvorm	Gem. Jaarlijkse Waarde (€)	Toelichting
GLB-basisbetaling	~€213/ha	Algemene inkomenssteun, afhankelijk van oppervlakte
GLB-eco-regeling	€60–€200/ha	Prestatiebetaling voor ecologische maatregelen
ANLb	€300–€1.500/ha	Regionaal natuurbeheer, contractueel
Groenblauwe diensten	€250–€1.000/ha	Regionale landschaps- of watermaatregelen
Ketenpremies	€0.02–€0.12/l of meer	Duurzame melk/vlees via labels (bio, PlanetProof, etc.)
Korte keten verkoop	~€10.000/bedrijf	Verkoop via winkel, abonnementen of markten
Educatie & recreatie	~€8.000/bedrijf	Excursies, workshops, vergaderlocaties, logies
Zorglandbouw	€60.000+/bedrijf	Dagbesteding of zorgcliënten met PGB/Wmo-financiering
Koolstofcredits	€60–€300/ha	CO2-opslag via agroforestry, compost, waterpeil
Duurzame energie	~€5.000/bedrijf	Zonnepanelen, biovergister, SDE++
Biodiversiteitsmonitor	€1.000–€5.000/bedrijf	Bonus of rentekorting voor hoge scores
Burgerparticipatie	€1.000–€20.000/jaar	Crowdfunding, CSA, adoptieprogramma's

6. BUNSCHOTER VERKLARING

De Bunschoter Verklaring, ondertekend op 11 november 2021, markeert een belangrijke stap richting een Nationaal Programma Regionale Voedsel Strategie (NP RVS). Deze verklaring benadrukt de noodzaak om duurzame en economisch vitale landbouwsystemen te ontwikkelen die bijdragen aan een gezond voedselsysteem, biodiversiteit, en een vitaal platteland. Het was een gezamenlijke zoektocht van diverse betrokkenen om een plan te formuleren dat niet alleen focust op de productie van voedsel, maar ook de verbinding tussen boeren en burgers herstelt.

De Bunschoter Verklaring kan worden gezien als een van de eerste pionierstappen voor de ontwikkeling van de iRVS Eemvallei. Het concept van een Regionale Voedsel Strategie zoals beschreven in de verklaring legt de basis voor de gebiedsontwikkeling in de Eemvallei, die nu verder wordt uitgewerkt. De gezamenlijke verantwoordelijkheid van boeren, burgers en lokale overheden is een belangrijk thema dat ook in de iRVS Eemvallei wordt nagevolgd, waarbij de nadruk ligt op ecologische en sociale fundamenteën en het creëren van eerlijke verdienmodellen voor boeren. De Bunschoter Verklaring heeft daarmee een belangrijke basis gelegd voor de huidige ontwikkelingen in de regio en vormt het voorwerk voor de bredere implementatie van de iRVS-projecten.

Bunschoter verklaring 11.11.2021

Naar een Nationaal Programma Regionale Voedsel Strategie (NP RVS)

Bunschoten - Eemlandhoeve/Mansholtcampus
Datum: 11 november 2021

'Naar een NP regionale voedsel strategie' is een gezamenlijke zoektocht van onderstaande personen om sturing en richting te geven aan een duurzame en economisch vitale land- en tuinbouw die gezond voedsel, een vitaal platteland en biodiverse natuur voor gezonde mensen mogelijk maakt. In deze eerste sessie willen we graag gezamenlijk verkennen wat de contouren en kansen zijn van een NP regionale voedsel strategie. Wanneer dit voldoende gezamenlijke commitment oplevert zal in de tweede bijeenkomst invulling gegeven worden aan het formuleren van een gezamenlijke doorkijk hoe zo'n NP gerealiseerd kan worden.

OVERWEGINGEN

- Huidige duurzaamheidsopgaven (klimaat, biodiversiteit, stikstof) maken het noodzakelijk invulling te geven aan een Maatschappelijk Gezond Voedselsysteem: de maatschap van burger en boer, gezond van bodem tot lijf en een systeem dat langjarig volhoudbaar is voor komende generaties.
- Dit betekent dat naast het huidige op productievolume gerichte model ook een Regionale Voedsel Strategie (RVS) uitgewerkt moet worden, gericht op het benutten van de diversiteit en de kracht van regionale initiatieven en het verbinden van kennis daarover vanuit de verschillende initiatieven.
- Een Regionale Voedsel Strategie heeft als ambitie:
 - Minimaal een derde van het voedsel dat in de nabije steden/dorpen wordt geconsumeerd komt uit de eigen leefomgeving (van 30-50 km).
 - Versterken van de biodiversiteit in de directe leefomgeving van dorpen en steden.
 - Door duurzame en gevarieerde productie bij te dragen aan een mooi, schoon en vitaal landelijk gebied / de eigen leefomgeving waarin de identiteit van de streek herkenbaar is.
 - De lokale verbinding tussen burgers en boeren te herstellen.
 - Toegang tot gezond vers voedsel voor allen en speciaal de sociale minima.
- Basis onder een Regionale Voedsel Strategie is minimaal:
 - Waardering en beloning voor (het herstel van) de kwaliteit van bodem, natuur, landschap en water door overheden, maatschappelijke partijen en maatschappelijke investeerders. Met langjarige afspraken en tegen eerlijke prijzen.
 - Eerlijke prijzen voor alle schakels in de keten. Primair in nieuwe korte ketens, daarna ook in grotere retailketens.
 - Nieuwe financiersvormen; naast familiekapitaal, bankkapitaal ook eigen 'burgerkapitaal' organiseren
- Zo'n regionale voedselstrategie zorgt weer voor verbinding tussen burgers en boeren en daarmee ook voor veel meer onderlinge begrip en waardering. In een globale samenleving vol onrust, kan de regionale eigen omgeving meer ankerpunt zijn, rustpunt, herkenbaarheid, je 'thuis', eten uit de streek versterkt dat. De inbedding in de regio middels bijvoorbeeld een 'markemodel' met een sociale en democratische architectuur leidt tot borging van ecologische plafonds, sociale fundamenteën (Donut-model - Kate Raworth) en bouwt aan een gezamenlijke verantwoordelijkheid van burgers, boeren en regionale verantwoordelijken voor hun leefomgeving voor komende generaties ('De goede voorouder' - Roman Krasnaric).
- We stellen voor het ontwerp van een dergelijke Regionale Voedsel Strategie verder uit te werken in een aantal daarvoor geschikte regio's, met alle betrokken regionale partners en zoveel mogelijk aansluitend op reeds bestaande regionale initiatieven.

Eerste ondertekenaars:

Jan Huijgen
Frits Mandersloot
Carel de Vries
Ron Methorst

Bas Rijkers

Wella Hallander

Kai Iva Harj

Goppe Brouwer

Herman Wij Huis
Johanna de Meijer
Edgar Koning

Frankie Bepere
Eureghana Foster
Diana van Veden

Annerm Lih
Johannes Reghuis

NP
RVS

Na de BoerenBoom-gesprekken werd duidelijk dat de belangrijkste lijnen van de routekaart daadwerkelijk overeenkomen met de visie en doelen van de boeren. Deze gesprekken gaven boeren handvatten om hun langetermijndoelen voor duurzame bedrijfsvoering te formuleren, en hielpen hen richting te geven aan hun verdienmodellen. De routekaart bood dus niet alleen een strategisch kader, maar gaf boeren de grip die nodig was om hun individuele plannen te verbinden met de bredere regionale doelen van het iRVS Eemvallei-project.



8. MENUKAART EEMVALLEI

De Menukaart van de Eemvallei, geïnspireerd door Broodje Utrecht en ontwikkeld in samenwerking met MVO Nederland, biedt een overzicht van de regeneratieve producten die boeren in de regio kunnen leveren. Deze menukaart maakt zichtbaar wat de boeren kunnen aanbieden, van groenten en fruit tot zuivel en vlees, en stelt hen in staat om hun producten te presenteren aan lokale consumenten en bedrijven. Het idee achter de menukaart is om de verbinding tussen boeren en de lokale gemeenschap te versterken door de mogelijkheden voor regionaal inkopen van duurzame producten inzichtelijk te maken.

Deze menukaart biedt de korte keten een platform om te groeien, door zowel boeren als bedrijven te helpen elkaar te vinden. Door de diversiteit van het aanbod te tonen, kunnen lokale bedrijven zoals restaurants, supermarkten en andere instellingen makkelijker kiezen voor lokale, regeneratieve producten. Het stelt boeren in staat om hun producten efficiënter te verkopen en creëert ruimte voor samenwerking in de regio. Zo draagt de menukaart bij aan het versterken van lokale economieën en het vergroten van de zichtbaarheid van duurzame landbouw in de Eemvallei, terwijl het de regio helpt om steeds meer regeneratieve producten lokaal in te kopen.

MENU

Vers Voorgerecht

Eemvallei Groentesoep

Mix van verse groentes en kruiden van eigen bodem.

Salige salader

Versje jonge spinazie en salie salade, met radijs, biet, geitenkaas, noten en honing.

Broodjes Eemvallei

Black Angus Blueberry

Vers brood (lokale bakkerij), gegrild Black Angus vlees (Pieter), blauwe bessenjam (Jan), rucola (William), plakje rauwmelkse kaas (Annelieke remeker), zout en peper.

Robuuste Rund

Ciabatta brood, gegrild rundvlees (Ron), rode ui chutney (Diana), Remeker kaas, rucola (William), verse tomaten (Eemlandhoeve) en zeezout.

Eemvallei Groentefestijn

Meergranenbrood, kruidenkaas (Annelieke), peer-chutney (Annelieke), gegrilde courgette en paprika (William), verse sla (Joel)

Pompoen Panino

Pompoen (Eemlandhoeve), geitenkaas (Breevoort), rucola (William), rauwmelkse boter (Derde Erf), ciabatta (lokaal), rozemarijn en tijm (Eemlandhoeve).

Eemvallei Brouwsels

Limonde

Met kruiden uit eigen tuin (Joel)

Thee

Met kruiden uit eigen tuin (Joel)

Koffie en cappuccino

Gemaakt door de Boon uit Baarn en rauwmelkse melk (Derde erf)

Bier (Blonde / IPA / Weizen)

Amersfoort Rock City bierenbrouwerij

Wijn

Gemaakt door Wijngaard Aan de Breede Beek

Boeren Lekkernij

Blueberry Cheesekeek

Versje blauwe bessen (Jan), roomkaas (Dolf), eieren (Vos), gesmolten boter (derde erf) en citroensap

Smaakvolle sorbet

Sorbet ijs (lennart) met honing (Jan), appel, noten (derde erf) en munt

Konings kaasplankje

Kaas van de boeren van de Eemvallei.

Boeren Bites

Loaded cartoffel

Gepofte aardappelen (Diana), zure room, geraspte cheddar (Annelieke), spekjes (Ron), lente-ui, boter (Derde Erf), bieslook (Joel)

Rauwmelkse kruidenboter

Vers brood (Zonnehoeve), rauwmelkse kruidenboter (Derde Erf) en verse kruiden (Joel)

Voortreffelijke Vleespies

Gegrild varkensvlees met ui (Pieter), geroosterde groenten (William)

EEM VALLEI



Ingredienten

1ste ring

Boeren Eemnes:
Pieter Seldenrijk - Black Angus vlees

Eemdijk - Spakenburg
Lennart - Alpaca's (voor vermaak -
excursie), Melktap (mogelijk), Ijs
(mogelijkheid om te maken).

Bunschoten -
Eemlandhoeve - Vlees - Tong Blonde
Moestuin, speciale groente, Appelsap,
Honing
Marcel - Melk, Bloemen (Decoratie)

Zeewolde :
Diana - Groentes, pompoen, aardappelen,
melk en zuivel, lisdode
Graan (mogelijk? derde) - Brood

Nijkerk:
Jan van Dijk - Blauwe bessen
Vos - Eieren
Pieter - Varkensvlees, ui, Aardappelen
Dolf - Melk

Stoutenburg (Noord):
William - Groentes - bladgewassen, Sla
Rucola
Annelieke - Melk, ijslap, Jam en Chutney,
rauwmelkse kaas
Ron - Melk, rund Vlees, evt ei. en varken

Soest :
Derde Erf - Rauwe melk BD, Rauwmelkse
boter, noten, Groente, eetbare soorten of
decoratie?
Catharinahoeve - melk

Drinks

Drinken

Koffie - *De Boot* - Baarn
Bier - *Rock City Amersfoort*
Wijn - *Breeden Beek* - *Pieter*
Kruiden voor thee en limonde -
Eemlandhoeve, joel en william

2de ring

Unieke Producten

Van de Voort : Remeker kaas

Lokale Winkels
Brood (beschikbaar in lokale winkels)
Graanschuur
Lokale graanproducten

Tweede Ring
Kopermolen - (Details producten)
Kastanjeboom (Details producten)
Staelenhof - (Details producten)
Zonnehoeve (Details producten)

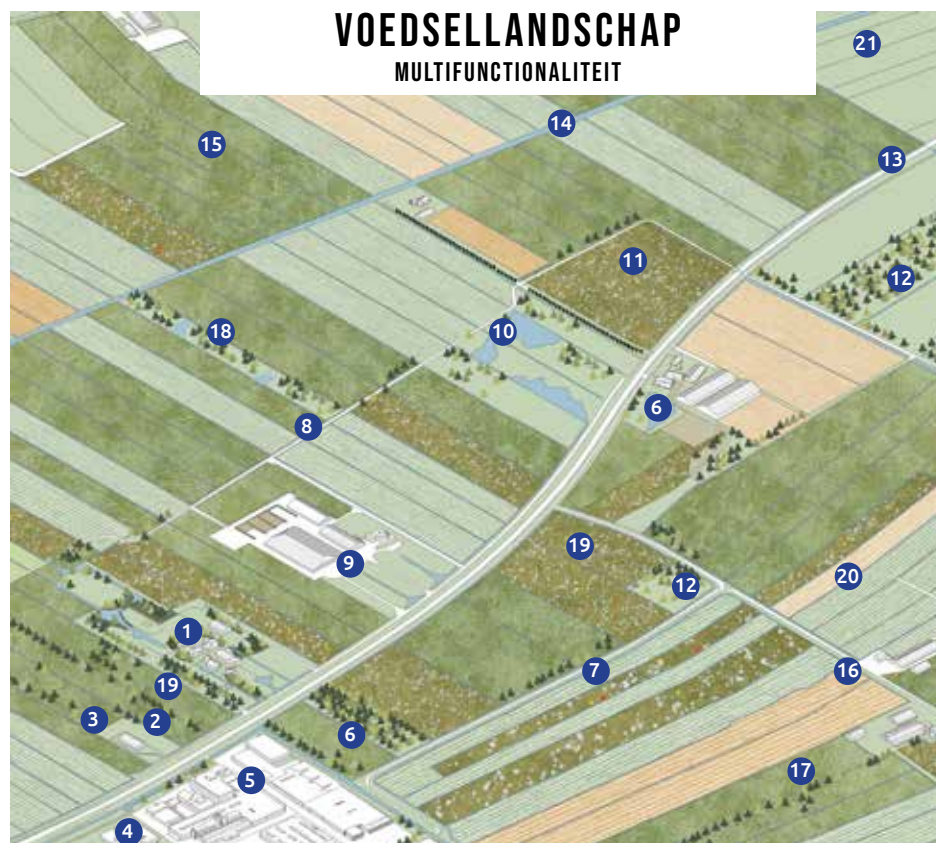
Mogelijk brood en andere
bakproducten
Voedselbos Thuishaven
Diverse producten uit het
voedselbos, zoals fruit, noten, en
mogelijk kruiden
Breevoort - Producten van de
geitenboerderij, mogelijk kaas en melk



Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert in zijn
platteland

9. VOEDSELLANDSCHAP MULTIFUNCTIONALITEIT

In 2024 hebben de boerderijen in de regio hun multifunctionaliteit verder uitgebreid door diverse aanvullende diensten en producten aan te bieden. Naast traditionele landbouwproductie, zijn er zorgboerderijen, boerderijwinkels, en lokale markten ontstaan, waar consumenten direct duurzame producten kunnen kopen. Veel boerderijen bieden educatieve mogelijkheden en leeromgevingen over duurzaamheid en landbouw. Er is ook ruimte voor ambachtelijke verwerking van producten en initiatieven zoals agroforestry en voedselbossen. Door bufferstroken en natte teelt worden biodiversiteit en natuurherstel bevorderd. Deze multifunctionaliteit maakt de boerderijen tot integraal onderdeel van het regionale landschap, die zowel economische als ecologische bijdragen leveren aan de gemeenschap.



- | | | |
|-----------------------------|-------------------------|-------------------|
| 1. Boerderij met winkel | 8. Klompenpad | 15. Natte teelt |
| 2. Voedselbos | 9. Lokale melkproductie | 16. Zorgboerderij |
| 3. Leeromgeving | 10. Plasdrassen | 17. Agroforestry |
| 4. Lokale markt | 11. Blijvend grasland | 18. Bufferstrook |
| 5. Ambachtelijke verwerking | 12. Voedselbos | 19. Groentetuinen |
| 6. Bij de boer op het erf | 13. Logistiek regio | 20. Strokenteelt |
| 7. Houtwallen | 14. Hoog waterpeil | 21. Weidevogels |



VOEDSELLANDSCHAP BOEREN DIVERSITEIT



10. VOEDSELLANDSCHAP BOEREN DIVERSITEIT

Ongeveer 1/3 van de boeren in de regio heeft aangegeven te stoppen met hun bedrijf, wat de vraag oproept wat er met de grond zal gebeuren. Deze overgang biedt de mogelijkheid voor herbestemming en nieuwe invullingen van het land, maar de toekomst blijft onduidelijk voor deze bedrijven. 1/3 van de boeren wil zich juist verder groter doorontwikkelen in de lange keten, gericht op een verdere verduurzaming en het versterken van hun positie in de reguliere voedselproductieketen. De laatste derde maakt de omslag naar een multifunctionele bedrijfsvoering, mogelijk regionaal georiënteerd, met een duidelijk bestaansmodel dat zowel economische als ecologische duurzaamheid waarborgt. Deze diversiteit biedt ruimte voor een dynamisch en toekomstbestendig agrarisch landschap.

De Brede Boer

Bij de brede boer is ruimte voor meer. De burger is uitgenodigd om te bezoeken, te participeren en te consumeren. De brede boer is multi-functioneel en biedt meer. En daar wordt de burger in meegenomen, want de brede boer deelt zijn kennis graag. Zien, plukken of proeven, bij de brede boer leer je weer waar je eten vandaan komt.



De Grote Boer

Sommige boeren willen doorgaan op de huidige schaal. Door middel van automatisering en een efficiënte gerichte productie kan de grote boer mogelijk klimaatneutraal opereren. In deze bufferzones tussen stad en land zal die minder gaan voorkomen en zal zich meer in de hoge landbouw productie gebieden zijn plek krijgen.



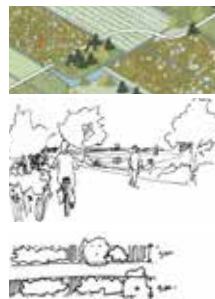
De Stoppende Boer

Een stoppende boer biedt nieuwe mogelijkheden in het voedsellandschap. Ter ontwikkeling van de brede boer, een pluktuin van en voor de burgers (tiny farms), voedselbossen of natte teelten. Als een nieuwe invulling van het waardevol agrarisch landschap. Juist deze diversiteit zorgt voor de versterking en verrijking van het voedsellandschap, als samenwerking tussen mens en natuur.



Bereikbaar Voedsellandschap

Het voedsellandschap nodigt uit om te worden ontdekt en beleefd. Een divers, natuurlijk productief landschap in verbinding met de omgeving. Om burgers en boeren samen weer verantwoordelijk te maken voor hun voedsellandschap en daarom is de welkomstfunctie van belang. Daar leren kinderen weer waar hun eten vandaan komt met programma's zoals 'Jonglereneten'.



11. ARTIKEL BOERDERIJ

In het artikel uit Boerderij wordt het belang van bottom-up gebiedsinitiatieven benadrukt, waarbij boeren zelf aan de slag gaan met gebiedsontwikkeling. Het iRVS Eemvallei-project wordt genoemd als voorbeeld van een regio waar boeren samenwerken aan duurzame, lokale voedselproductie.

Boeren komen nu zelf met gebiedsplannen



Boeren in veel gebieden slaan de handen ineen. Samen met andere belanghebbenden maken ze concreet hoe ze kunnen bijdragen aan opgaven die er zijn voor hun gebied. En welke beloning ze nodig hebben. De energie en de wil zijn er, maar het grote geld ontbreekt nog, evenals een landelijke visie. “Met alleen boeren, lokale overheden, marktpartijen en burgers redden we het niet.”



Het NPLG is dood, leve de bottom-up boerenenergie. Boeren in gebieden werken samen om opgaven op te pakken. Vertaald in gebiedsoffertes met als belangrijkste doel om geld te genereren. Foto: Mark Pasveer

SAMENVATTING

Gebiedsofferte: betaalde diensten van boeren

Zoektocht naar publiek én privaat geld

Het ontbreekt aan een landelijke visie

Ondernemen



Door Rochus Kingmans

Het borrelt en bruist van de energie in talloze gebieden in Nederland. Boeren, beleidsmakers en soms ook burgers slaan de handen ineen om samen uitdagingen op te pakken die er zijn voor hun gebied. Stikstof, klimaat, biodiversiteit, landschap, natuur, water; overal liggen de accenten anders.

Dat was ook de gedachte achter het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG), maar dat is ter ziele. Dan maar zelf de handschoenen oppakken. Neem nu honderden boeren in Friesland en Groningen. Gecoördineerd door de agrarische collectieven Boeren natuur Groningen West, Boeren natuur Midden Groningen en Noardlike Fryske Wâlden presenteerden ze op 4 februari drie gebiedsoffertes. “Je moet niet gaan zitten wachten totdat iemand zegt hoe het moet”, zegt Liesbeth de Haan, directeur van Boeren natuur Groningen West (zie ook het interview in kader ‘Onze gebiedsofferte kan en moet groeien’).

“Als je alleen maar nee blijft roepen, zit je in een beroerde positie”, zegt Barend Meerkerk van PPP Agro Advies. Hij heeft samen met boeren en adviseurs van Wing in de Krimpenerwaard gewerkt aan de totstandkoming van hun gebiedsofferte. “Ga niet wachten op de overheid, maar organiseer zelf wat ik noem een regionale voedselcultuur”, aldus Jan Huijgen van de Eemlandhoeve in Bunschoten. Hij werkt met de eerste 14 boeren (bijna 1.000 hectare) en burgers aan wat hij noemt een herinrichting van het regionale voedsellandschap in de Eemvallei, vlak bij Amersfoort.

Boter bij de vis

Wat is nu eigenlijk een gebiedsofferte? “De kern is dat vanuit de boerengemeenschap diensten worden aangeboden die betaald moeten worden”, zegt Irene van Dorp van Wing, een bureau gespecialiseerd in vraagstukken rondom duurzaam gebruik van de ruimte. “Wil je een gebied in beweging krijgen, dan moet je bottom-up energie faciliteren. En je moet borgen dat de diensten die je levert aantoonbaar bijdragen aan de doelen.”

Een goed voorbeeld is de gebiedsofferte van Groningen West met twaalf concrete maatregelen die verder gaan dan het ANLb. Bij elke maatregel staat wat de dienst moet opleveren. Bijvoorbeeld de botanische weiderand, een rand langs een houtsingel of in het volle veld. Er zijn glasharde beheervoorschriften opgesteld. Zo moet de rand minimaal 3 meter breed zijn en is bemesten en beweiden niet toegestaan. Boeren die deze maatregel toepassen, moeten €1.320 per hectare ontvangen, zo becijfert het Groningse collectief. Voor

de maatregel extensivering, waarbij de dierexcretie naar 100 of 150 kilo stikstof per hectare gaat, is onder boeren al animo voor ruim 1.000 hectare. Alles bij elkaar opgeteld komt alleen Groningen West al uit op €5,6 miljoen in 2025, oplopend tot ruim €18,2 miljoen in 2030.

Paul ter Haar, directeur van het collectief VALA (Vereniging Agrarisch Landschap Achterhoek): “Een fatsoenlijke beloning is het allerbelangrijkste. Zonder dat komen mensen niet in beweging. Dat kan geld zijn, maar ook ondernemingsruimte.”

Samen met de Vruchtbare Kringloop Oost heeft VALA jaren geleden het Markemodel ontwikkeld: een sturingsmodel om gebiedsopgaven gestructureerd op te pakken met publiek (overheden) en privaat (landbouwbedrijfsleven) geld en kennis. Deze aanpak is de afgelopen twee jaar succesvol getest in twee kleine gebieden rondom Winterswijk en Zelhem. “Eind dit jaar willen we dit uitbreiden naar 100 melkveehouders in de Achterhoek, 25 in Rivierenland en 25 op de Veluwe.”

‘De transitie kost geld’

“Boeren kunnen opdrachtnemer worden om problemen in een gebied op te lossen, maar daar hangt dan wel een prijskaartje aan”, aldus Barend Meerkerk. “Het moet voor iedereen duidelijk worden dat de transitie



geld kost.” Roelof Westerhof is namens het Utrechtse projectbureau ORG-ID verbonden aan de ontwikkeling van gebiedsagenda's in de Alblasserwaard (Z.-H.) en Vijfherenlanden (U.). Ook hij benadrukt het belang van een fatsoenlijke beloning. “Boeren in het gebied hebben meer een gemeenschappelijk verhaal over de toekomst dan de overheden. Als je dat verhaal gefaseerd voorziet van concrete doelen met financiering eronder, kun je met individuele boeren afspraken maken.”

Niet schrijven, maar doen

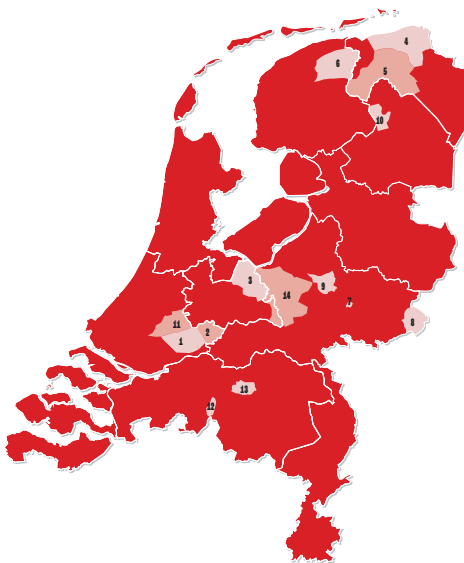
Dirk Jan Schoonman, melkveehouder in Brummen (Gld.) en voorzitter van de in maart 2024 opgerichte gebiedscoöperatie Zuidelijke IJsselvallei, heeft niet zoveel met de term gebiedsofferte. “We zijn niet bezig met hoogdravende visieontwikkeling, schrijven geen plannen tot achter de komma. We kijken gewoon: wat is er gewenst en waar kunnen we dat voor elkaar krijgen.”

In de korte tijd dat de nu vijftig leden tellende gebiedscoöperatie bestaat, heeft ze al best veel concreets in gang gezet, meent Schoonman. Zo

Koelen in de wei in Polder De Nese in de Krimpenerwaard. In deze polder is een gebiedsplan opgesteld. **Foto:** Herbert Wiggerman



Op veel plekken slaan boeren handen ineen



Een overzicht van een aantal (maar lang niet alle!) boeren-initiatieven:

- 1. Alblasserwaard. Met de gemeente Molenlanden wordt gewerkt aan een gebiedsagenda. Met onder andere een boeren-grondbank.
- 2. Vijfherenlanden. Trekt veel op met de Alblasserwaard.
- 3. Eemvallei. Boer Jan Huijgen werkt met veertien boeren aan een ontwerp voor een regionaal voedsellandschap.
- 4, 5, 6. Collectieven Midden Groningen, Groningen West en Noardlike Fryske Wâlden presenteren op 4 februari jl. hun gebiedsoffertes bij LVVN. Een kleine 400 boeren doen mee.
- 7. Achterhoek: 't Klooster. Een kleine GLB-pilot om het Markemodel, sturingsmodel voor gebiedsaanpak, te testen.
- 8. Achterhoek: Winterswijk. De andere GLB-pilot voor het Markemodel.
- 9. Zuidelijke IJsselvallei. No-nonsense gebiedscoöperatie met ruim 50 leden.
- 10. Veenhuizen. Negen boeren in Veenhuizen (Dr.) presenteren eind 2023 hun gebiedsaanbod.
- 11. Krimpenerwaard. 'Vooruit-boeren' heet de gebiedsofferte waarin € 15 miljoen wordt gevraagd voor drie maatregelen.
- 12. Brabant: Regte Heide en Riels Laag. Eind vorig jaar is rondom dit natuurgebied een gebiedsplan gepresenteerd met onder andere ZLTO.
- 13. Brabant: Loonse en Drunense duinen. Het boerencollectief Duinboeren werkt al jaren aan gebiedsgerichte oplossingen.
- 14. Gelderland, Utrecht: regio Foodvalley. Het vorig jaar afgeronde megaproject heeft veel gebiedsoplossingen voor en met boeren opgeleverd.



‘Onze gebiedsofferte kan en moet groeien’

Het enthousiasme spat eraf bij Liesbeth de Haan. De gedreven directeur van het agrarisch collectief Boeren-natuur Groningen West struikelt soms over haar eigen woorden. Samen met het collectief Boeren-natuur Midden Groningen en de Friese vereniging Noardlike Fryske Wâlden zijn op 4 februari drie gebiedsoffertes aangeboden aan LVVN.

Wat behelst jullie gebiedsofferte?
“De basis is: je moet niet gaan zitten wachten totdat iemand zegt hoe het moet. We zijn een sector waar we trots op mogen zijn en hebben de

maatschappij veel te bieden. Hoezo zitten we steeds een beetje op te schuiven en sorry te zeggen? We kunnen oplossingen bieden voor allerlei problemen op het gebied van water, klimaat, bodem en biodiversiteit. De kern van de gebiedsofferte is: boeren bieden hun diensten aan die betaald moeten worden. En dan niet alleen een onkostenvergoeding, zoals in het ANLb, maar een redelijke vergoeding zodat het voor boeren aantrekkelijk wordt. En als niemand dat wil betalen, is het de maatschappij dus blijkbaar niets waard. En is het ook niet redelijk dat men verandering van de boeren



Liesbeth de Haan is directeur van het collectief Boerennatuur Groningen West. De 4 februari aan LVVN gepresenteerde gebiedsofferte ziet ze als een groei-model. Uiteindelijk moet, zo is haar visie, publiek en privaat geld bij elkaar komen in één pot: het gebiedsfonds. Foto: Jan Willem van Vliet

kan verwachten! Het NPLG is geïmplementeerd, maar wij gaan door, want er is meer dan ooit behoefte aan iemand die concrete en realistische ideeën heeft."

Wat bedoelt u met realistisch?

"Dat er geld voor kan komen; je aanbod moet relevant zijn als je wilt dat men gaat betalen voor wat je biedt. Waarbij

de offerte meetbaar en afrekenbaar moet zijn. Het betekent ook dat er geen zaken in staan die haaks staan op de maatschappelijke (NPLG) doelen. Want dan ben ik bang dat de rest van je offerte minder serieus wordt genomen. We willen dat de gehele gebiedsofferte betaald gaat worden. Het gaat over natuurinclusieve landbouw en dat gaat

Coullissenlandschap in de Friese Wouden. Begin februari hebben drie samenwerkende collectieven een gebiedsofferte aangeboden aan LVVN-minister Femke Wiersma. Foto: Mark Pasveer

doen 16 boeren met in totaal 1.400 hectare mee aan de extensiveringsregeling van het Rijk in Natura 2000-overgangsgebieden. En de gebiedscoöperatie is een samenwerking aangegaan met het waterschap Vallei & Veluwe, waarbij de coöperatie zorgt voor het beheer van A-watergangen. Daarbij wordt het maaisel op boerenbedrijven gecomposteerd, zodat het in het gebied ingezet kan worden voor bodemverbetering.

Betrek de burger

Geld is dus hard nodig. De drie noordelijke collectieven kloppen daarvoor nu naast bij provincie en waterschap aan bij het ministerie van LVVN. Maar Jan Huijgen vindt dat vooral burgers erbij betrokken moeten worden. Zijn visie is dat een derde van de boeren zal stoppen, een derde doorgaat in wat hij noemt het klassieke model gebaseerd op schaalvergroting en technologie; en een derde wil wel een omslag maken naar een meer landschappelijke, natuurinclusieve manier van boeren, maar vraagt wel om een bestaansmodel. "Als we niks doen, houden we een derde van de boerenstand over, vanuit het klassieke model. En dan gaan het bredere, agrarische cultuurlandschap en de betekenis ervan sterk aan waarde inboeten."

Met veertien boeren in de Eemvallei werkt Huijgen aan een nieuw ontwerp voor een regionaal voedsellandschap. "Nu komt misschien 5% van ons voedsel uit de regio en 95% van over de hele wereld. Ik zeg: ga naar 20 of 30% van het voedsel uit de eigen regio." Dat heeft te maken met voedselzekerheid, die je volgens

breder dan het ANLb. Onze leden moeten stappen kunnen zetten op het vlak van natuur, water, landschap, biodiversiteit. En obstakels wegnemen als het financieel niet kan of er gebrek aan kennis is."

Wie moet de diensten betalen?

"Om te beginnen de provincies, waterschappen en het Rijk; die hebben we niet voor niets vanaf het begin erbij betrokken. Het geld zal deels komen van de € 500 miljoen extra voor het ANLb, en als Boerennatuur Groningen West hebben we nog extra budget gekregen voor water- en klimaatbeheer. Het waterschap is bereid te betalen voor het ecologisch slootschonen."

Om wat voor bedrag gaat het?

"In Groningen West gaat het om € 5,6 miljoen in 2025 oplopend tot ruim € 18,2

miljoen in 2030. 109 boeren hebben al aangegeven mee te willen doen in 2025. In Midden Groningen gaat het om € 12,9 miljoen in 2030. 75 boeren hebben daar al aangegeven dat ze met ruim 750 hectare mee willen doen. In de Noordelijke Fryske Wâlden gaat het om € 3,38 miljoen per jaar voor 2026 tot en met 2029 en € 1,26 miljoen in 2030. Dat is een totale financieringsbehoefte van € 14,8 miljoen. Inmiddels hebben daar 135 leden aangegeven deel te willen nemen. Voor het geld starten we bij de overheden, maar dat betekent niet dat we de rest van de wereld niet ook gaan benaderen. Daarom noem ik de gebiedsofferte ook een groei-model dat veel groter kan en moet worden."

Wat behelst dat groei-model?

"Uiteindelijk zou de gebiedsofferte

'Met alleen boeren, burgers, lokale overheden en marktpartijen worden de problemen niet opgelost'

Huijgen bij de huidige klimatologische, geopolitieke en digitale onzekerheden weer op het netvlies moet krijgen. Maar ook om ervoor te zorgen dat wat Huijgen noemt de toegevoegde waarde van het product weer op het boerenland komt, voor het bestaansmodel van de boer. Dat burgers betalen voor gezonde, regionale kwaliteitsproducten. "De sleutel ligt bij de burger. Boeren, bestuurders én burgers: samen zijn we verantwoordelijk voor ons voedsellandschap."

Landelijke visie en strategie

Huijgen en initiatiefnemers van andere gebiedsoffertes zoeken daarvoor voortdurend naar lokale en landelijke bestuurders die daadkracht tonen. "Maar dan helpt het als een ministerie de grotere lijnen uitzet. Naast de klassieke doorontwikkeling hebben we ook een voedsellandschap-strategie nodig als tweede lijn."

Roelof Westerhof sluit zich daarbij aan. "Wat we nodig hebben is bestuurlijke lef. Niet elke keer met een deelverhaal naar Brussel, maar met een knettergoed verhaal: zo gaan we de landbouw vormgeven. Anders blijft het modderen en knoeien. Je hebt een landelijke overheid nodig. Met alleen boeren, burgers, lokale overheden en marktpartijen worden de problemen niet opgelost."

moeten leiden tot een gebiedsfonds. Niet alleen gevuld met publiek geld, maar ook bijvoorbeeld het weidevogelcompensatiegeld van Tennenet vanwege de plaatsing van hoogspanningsmasten. Stop dat in het hele gebied. Dan heb je het opgeteld in jaren over miljoenen euro's. Maar het is ook een plek waar mensen hun legaat in kwijt kunnen, waar het bedrijfsleven geld in kan stoppen. En als het coullisselandschap zo belangrijk is voor de gemeente Westerkwartier, wat is het ze dan waard om hieraan bij te dragen? We beginnen nu met publiek geld in plaats van eerst jaren praten. Maar ik zou het heel jammer vinden als het blijft bij het instapmodel dat we op 4 februari aanboden."

Waarom zou een partij als bijvoorbeeld FrieslandCampina geld storten

in een gebiedsfonds?

"Wij willen onderzoeken of en hoe we dat dan zouden moeten doen. Ik schud dat niet zo uit mijn mouw. Maar ik vind het te kaal om te zeggen: dit, in samenwerking met de overheden is het dan."

Is het doel van de gebiedsofferte om boeren perspectief te bieden?

"Elke boer moet zijn eigen perspectief bepalen. Onze taak als collectieven is dat als boeren dingen willen doen voor natuur, water, landschap of biodiversiteit ze niet tegengehouden moeten worden door allerlei belemmeringen. Waarbij geld een hele belangrijke is. Wij moeten ervoor zorgen dat er diensten zijn die goed zijn en betaald worden. Dan creëert elke boer zijn of haar eigen verdienmodel."

SLOTWOORD

De iRVS Eemvallei laat zien dat gebiedsontwikkeling begint bij de mensen die er wonen, werken en zorgen voor het landschap. Wat begon als een gezamenlijke zoektocht van veertien boeren naar nieuwe bestaanszekerheid, is uitgroeid tot een krachtige beweging: een netwerk van bedrijven, burgers, kennisinstellingen en overheden die samen bouwen aan een toekomstbestendig voedsellandschap. Niet door te werken vanuit blauwdrukken, maar door op het erf en in het veld concrete stappen te zetten richting regeneratieve landbouw en maatschappelijke verbinding.

In dit proces stond het boerenperspectief centraal. Vanuit hun dagelijkse praktijk hebben de deelnemende boeren laten zien hoe landbouw, landschap en gemeenschap elkaar kunnen versterken. Hun BoerenPlannen tonen niet alleen ambities, maar ook het lef om keuzes te maken voor een andere koers. Tegelijkertijd is het burgerdraagvlak gegroeid: in lokale campagnes, crowdfunding, productverkoop en ontmoetingen is een nieuwe band gesmeed tussen boer en burger. Dit sociale fundament is essentieel om het voedsellandschap van de toekomst samen vorm te geven.

Toch is deze beweging pas net begonnen. De eerste fase van iRVS heeft instrumenten, inzichten en relaties opgeleverd die nu verder kunnen worden verankerd. Met bestuurlijke daadkracht, structurele ondersteuning en een gezamenlijke visie ligt er een unieke kans om het netwerk uit te breiden, verdienmodellen te versterken en samen te blijven leren. De Eemvallei groeit daarmee uit tot een voorbeeldregio waarin landbouw meer is dan productie alleen: het is een drager van natuur, cultuur en gemeenschap.

Samen hebben we laten zien wat er mogelijk is als boeren, burgers en bestuurders samen optrekken. Laten we deze samenwerking vasthouden en versterken. Want alleen door elkaar te vertrouwen, ruimte te geven en verantwoordelijkheid te delen, kunnen we bouwen aan een divers, veerkrachtig en rechtvaardig voedsellandschap voor de generaties van nu én straks.

NOTITIES

Een aanvulling voor onderweg. Wat is nog handig om op te schrijven?

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.



Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert in zijn
platteland